

Madytos MÖ 1. Binyıl Gri Seramiğinde Etkileşim Problemleri: Frigya İlişkileri*

Mehmet AYAZ**

Özet

Madytos kazılarında ele geçen MÖ 1. binyıl gri seramik topluluğu, Orta ve Geç Tunç Çağı öncüleri yanında farklı çağdaş kültürlerin metal ve seramik işçiliğinden beslenen Kuzeybatı Anadolu gri seramikleriyle benzerlikler taşımaktadır. Bu çalışma bu bağlamda Frigya metal kap ve seramikleriyle ilişkili olan Madytos buluntusu gri seramiklerin kronolojik ve etkileşimsel yapısına dair bazı sorunları ortaya koymayı amaçlar. Çalışmada ele alınan örnekler, Madytos gri seramiği ile Frigya kapları arasındaki etkileşimin en geç MÖ 9.(?)/8. yüzyıla kadar geriye gittiği ve MÖ 6. yüzyılda devam ettiğini gösterir. Gri seramikte Madytos-Frigya ilişkilerinin karakteri; kuzeyden üst üste gelip Madytos'tan geçen Balkan ve Aiol göçleri, daha sonra kurulacak olan Frig Krallığı'nın Kuzey ve Doğu Ege etkileşim ağının seramik biçim ve süslemelerine nüfuzu ve Hellespontos İyon kolonizasyonu gibi her biri kendi içinde ve birbirleri arasında girift sorunları barındırır. Madytos'ta ele geçen Frigya bağlantılı gri seramikler, Kuzey ve Doğu Ege seramik etkileşim ağının kıyı bölgeler ve adalarla izole bir sistem olmadığını, gri seramikte görülen Frigya unsurlarının varlığından da anlaşıldığı üzere etkileşimin iç kesimleri de kapsadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Madytos, Frigya, Gri seramik, MÖ 1. Binyıl, Etkileşim

* Bu makale, yazar tarafından 2021 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı'na sunulan "Troas Bölgesi Arkaik Dönem Gri Seramikleri" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bkz. Ayaz 2021. Maydos Kiliseteppe Höyüğü kazı malzemesinin çalışılması konusunda verdikleri izin ve ihtiyaç duyulan tüm teknik alt yapıyı sağlamalarından dolayı kazı başkanı Prof. Dr. Göksel SAZCI ve onun nezdinde; Dr. Öğretim Üyesi Meral Başaran MUTLU, Devrim ÇALIŞ SAZCI (M.A.), İpek ÖZDEN (M.A.), Engin DİRİK (M.A.) ve Abdüssamet KILIÇ başta olmak üzere emeği geçen tüm kazı ekibine teşekkürlerimi sunarım. Tez konusunu öneren, sonrasındaki süreçte özgür bir ortam sunarak çalışmanın objektif bilimsel sonuçlara ulaşmasında en büyük pay sahibi olan ve çalışmanın her anında desteklerini yanımda hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Nurettin ARSLAN'a, öneri ve desteklerinden dolayı Prof. Dr. Turan TAKAOĞLU ve Prof. Dr. Alptekin YAVAŞ'a teşekkürlerimi sunmak isterim.

**Arş. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, mehmetayaz@comu.edu.tr.

Interaction Problems in Madytos 1st Millennium BC Gray Wares: Phrygian Relations

Abstract

The first millennium BC Gray Ware assemblage of Madytus share a series of similarities with the north-west Anatolian gray wares that was shaped under the influences of pottery and metal vessels of various cultures, in addition to the gray ware traditions of the Middle and Late Bronze Age in the region. This work in this sense aims to raise several questions on the gray wares from Madytus that recall the Phrygian pottery and metal vessels in relation to chronology and interactions. The pottery examined in this study implies that the relation between the gray wares from Madytus and the Phrygian vessels goes back to as early as the ninth/eighth centuries BC and lasted until the sixth century BC. The nature of relationships between Madytus and Phrygia in terms of gray wares contains problem involving Balkan and Aeolian newcomers from the north, the infiltration of the Phrygian pottery on the shapes and decorations of the pottery of the north-east Aegean interaction zone, and the Ionian colonization activities in the Hellespontus. The gray wares of Madytus with Phrygian influences indicates that the gray ware tradition representing the north-east Aegean interaction zone was not something peculiar to the coastal regions and the islands, since the Phrygian elements detected in the pottery assemblages show that this was extended to the inland regions.

Keywords: *Madytus, Phrygia, Gray Ware, 1st Millennium BC, Interaction*

Giriş

N. Bayne'in doktora çalışması (2000) ve daha sonra N. Spencer ile yayınladığı çalışma (Bayne-Spencer 2007), Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğinin köken, biçim-süsleme repertuarı ve kronolojisi konusunda bazı karanlık noktaları aydınlatırsa da hâlâ yeteri kadar aydınlatılmamış noktalar vardır. Bunlardan biri, söz konusu seramiklerin Arkaik Dönem repertuarında yerleşmiş biçim ve süsleme kompozisyonlarının ne zaman, nerede ve nasıl geliştirildiği, diğeryse Frigya metal kap ve seramikleriyle olan ilişkilerinin kronolojik ve etkileşimsel yapısıdır. Doktora çalışmasında bu iki konuyu ele alan N. Bayne (2000: 264-268), seramiklerin Aioller tarafından geliştirildiği ve Frigya etkilerinin MÖ 700 sonrasındaki metal kap taklitleriyle birlikte yoğunlaştığı sonucuna varmıştır. Daha sonra N. Spencer ile birlikte yayınladıkları çalışmada seramiklerin Erken Demir Çağı'nda Aioller tarafından Lesbos Adası ve karşı kıyısındaki Madra Çayı bölgesinde geliştirilmiş olabileceklere kuramını ön planda tutmuşlar, göçler sırasında kuzeyde (Troas) geliştirilmeye başlanıp Anadolu'nun batı kıyılarına taşınmalarını zayıf bir olasılık olarak görmüşlerdir (Bayne-Spencer 2007: 88-89). Antik göç anlatımları ve Geç Tunç Çağı tiplerinin Erken Demir Çağı'ndaki devamlılığını referans alarak bu kuramları öne süren söz konusu araştırmacılar, Trakya üzerinden Anadolu'ya geçerek Frig Krallığı'nın kurulmasında rol oynayacak Balkan halklarını Geç Tunç Çağı Troia seramiğini kesintiye uğratanlar olarak görmüşlerdir (Bayne-Spencer 2007: 88).

P. Ilieva (2018) MÖ 8. ve 7. yüzyıldaki seramik modalarının oluşumu ve taşınmasında Kuzey ve Doğu Ege kıyılarında yer alan koinede gezici şekilde çalışan seramik ustalarının rollerinin olabileceği kuramını ortaya atarak seramik etkileşim araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Ilieva'nın kuramına göre ustalar gittikleri yerleşimlerdeki talepler doğrultusunda bazen boyalı bir seramiğin gri türevini, yine aynı doğrultuda tam tersini üretmiş olabilirler; bazen de bu uyarlamalar yerleşik atölyeler tarafından yapılmış olabilir.

Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramikleriyle benzer örnekleri ihtiva eden Madytos; antik kaynakların bildirdiği Trakya üzerinden gelen Balkan ve Aiol göç güzergahında yer alması, daha sonra bir grup Lesboslu (Aiol) tarafından iskân görmesi ve de Kuzey ve Doğu Ege etkileşim ağı (koine) içinde olması nedeniyle yukarıda özetlenen kuramlara katkı sağlayabilecek yerleşimlerdenidir. Bu çalışma, biçim ve süslemeleri bakımından benzerlerine Frigya ve/veya Balkanlarda rastlanan bir grup Madytos MÖ 1. binyıl gri seramiğindeki etkilerin yerleşime geliş yönündeki problemleri önceki paragraflarda değinilen kuramlar çerçevesinde tartışarak katkılar sunmayı amaçlar.

1. Maydos Kilisetepe Höyüğü

Madytos, eski adı Khersonesos olan Türkiye Trakyası'nın Çanakkale Boğazı (Hellepontos) kıyısındaki Maydos Kilisetepe Höyüğü'nde yer almaktadır. Çanakkale ilinin Eceabat ilçesindeki höyükte bilimsel kazılar 2010 yılından bu yana Prof. Dr. Göksel Sazcı başkanlığında sürdürülmektedir¹. İlk Tunç Çağı'nın III. evresinden

¹ Kazı başlangıcından itibaren sunulan raporlar için bkz. Sazcı 2012; Sazcı 2013; Sazcı 2014a; Sazcı 2014b; Sazcı 2016; Sazcı-Başaran Mutlu 2017; Sazcı-Başaran Mutlu 2019; Sazcı-Başaran Mutlu 2020.

itibaren iskân gören Maydos Kilisetepe Höyüğü adını, antik “Madytos”un yerli halk tarafından 1950’li yıllara kadarki söyleniş şekli olan “Maydos” ve üzerindeki Ortodoks cemaatine ait Aya Dimitri (Hagios Demetrios) kilisesinin birleşmesinden alır (Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 18, 28). Strabon’a göre Madytos, kuzeydoğu komşusu Sestos ve Saros Körfezi’ndeki (Melas Kolopos) Alopekonesos ile birlikte birçoğu Lesbos’tan gelen Aioller tarafından iskân edilmiştir (Strabon VII.frg.56).

Bugün Eceabat ilçesinin merkezinde kalan Maydos Kilisetepe Höyüğü, yaklaşık 2 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. 200 x 180 m genişliğinde olan ve deniz seviyesinden 33 m yüksekliği bulunan höyükte yaklaşık 14 m’lik bir kültür dolgusu ve bu dolgunun içerisinde kronolojik sekiz iskân tabakası tespit edilmiştir (Sazcı- Başaran Mutlu 2018; Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 18, 28, 30, res. 17). Höyüğü kazan araştırmacılar, iskân tabakalarını yüzeyden derine gittikçe artacak şekilde numaralandırmışlardır. En dipte yer alan VIII. tabaka Erken Tunç Çağı’nın III. evresine tarihlenir (Sazcı 2020: 75-98). Onun üzerindeki VII. ve VI. tabakalar Orta Tunç Çağı, V. tabaka Geç Tunç Çağı’na aittir (Sazcı 2020: 75-98; Başaran Mutlu 2020a: 99-116; Başaran Mutlu 2020b: 117-146). Erken Demir Çağı’na tarihlenen IV. tabakadan (Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 59-62, res. 53-59) sonra Geometrik (Geç) ve Arkaik Dönem yerleşmesinin kalıntılarının rastlandığı III. tabaka gelir (Aslan-Sazcı 2016). Onun üzerindeki Klasik ve Hellenistik Dönem yerleşmesini temsil eden II. tabakanın üstünde ise Bizans ve yakın dönem kalıntılarını kapsayan I. tabaka yer alır (Takaoglu 2020).

On yılı aşan kazı çalışmaları sonucunda höyükteki maddi kültür gelişim ve değişimi konusunda bazı bilgiler elde edilmiştir. Tekil Geç Kalkolitik seramik buluntularına rağmen höyükte bu çağda kapsamlı bir canlılıktan söz edilemez (Aslan- Sazcı 2016: 123). En altta yer alan en erken yerleşim (VIII. tabaka), İlk Tunç Çağı’nın III.evresine kadar eskiye giden mimari kalıntı ve bunlarla ilişkili buluntularla desteklenmiştir (Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 28, 81-85). Geç Tunç Çağı’nın sonuna (V. tabaka) kadar höyükte kesintisiz biçimde süren yaşam, bu çağın sonunda yeni unsurlarla birlikte farklı bir yöne doğru evrilmiştir (Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 58-62): IV. tabakada Tunç Çağı’ndan bilinen yerel mimari ve seramik geleneğinin yanı sıra; taşları ortostat şeklinde dikine yerleştirilmiş bina temelleri, el yapımı seramikte (Barbarian Ware) artış, siyah perdahlı yumrulu seramiğin (“Knobbed Ware” / “Buckelkeramik”) ortaya çıkışı bölgeye yabancı olan unsurlardır. Bunlar höyüğe Erken Demir Çağı’nda Balkan kökenli halkların yerleştiğinin fakat yerli halkın da höyükte yaşamını sürdürdüğünün göstergeleri olarak yorumlanmıştır.

IV. tabakada kültle ilişkili olduğu tahmin edilen bir çukurda ele geçen organik kalıntılara yapılan karbon testinin sonuçları Tunç Çağı’nın sonu ve Erken Demir Çağı’nın başlarını kapsayan MÖ 1127 – 931 tarihlerini vermiştir (Başaran Mutlu 2018: 125; Sazcı-Başaran Mutlu 2019: 154-155; Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 62). Bu tarihler içinde kalan Erken Protogeometrik Dönem yerleşmesinin, kazılan alanlarda Geç Geometrik ve sonrasındaki yapılaşma nedeniyle tahrip olduğu tahmin edilmektedir (Aslan-Sazcı 2016: 132, 148). Protogeometrik ve Erken – Orta Geometrik Dönem buluntuları şimdilik bir mimari yapıyla ilişkilendirilememiştir. Çoğunlukla Geç Geometrik ve Arkaik tabakalarda ele geçen bu döneme ait buluntular, birkaç

EPG boyalı amphora parçası (Aslan-Sazcı 2016: 128, fig. 8c, kat. no. 13) ve Proto-geometrik-Geometrik boyalı seramiklerin formlarını paylaşanların yanı sıra Gordion tahribat tabakasındakilerle benzerlikleri nedeniyle onlarla çağdaş olabilecek gri seramiklerden öteye gitmemektedir. MÖ 9. yüzyıl ve 8. yüzyılın başlarına tarihli boyalı seramiğe höyükte henüz rastlanmamıştır (Aslan-Sazcı 2016: 123, 148).

Geç Geometrik Dönem'den (III. tabaka) itibaren höyükte boyalı seramiklerin sayısı görece artmakta ve artık bu seramikler mimari kalıntılarla da ilişkilendirilebilmektedir (Aslan-Sazcı 2016). Diğer Ege yerleşiminden bilinen ve Geometrik ve Arkaik Dönem'de Batı Anadolu'nun da karakteristik mimari unsurlarından olduğu tahmin edilen oval planlı yapılar Madytos'ta da görülmektedir (Aslan-Sazcı 2016: 125-140; Dirik 2021: 7-88).

2. Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. Binyıl Gri Seramiği Terminoloji Sorunu

Arkeoloji literatürüne “gri seramik” adıyla yerleşmiş olan seramik kaplar, MÖ 1. binyılda özellikle Kuzeybatı Anadolu kıyı yerleşimleri ve Kuzey Ege adalarında yaygın kullanılmışlardır. Grinin tonlarında yüzey renkleriyle karakterize olan bu seramikler, geleneksel olarak “Aiol gri seramiği” olarak adlandırılır çünkü antik kaynaklara göre Tunç Çağı'nda Yunanistan'da yaşayan Aioller, Troia Savaşı'ndan sonra yurtlarından göçerek Lesbos Adası ve Kuzeybatı Anadolu kıyılarına yerleşmişlerdir (Rose 2008). Arkeolojik kazılar bu coğrafyadaki yerleşimlerde gri seramiğin MÖ 1. binyılda yaygın seramik grubu olduğunu göstermiştir. Gri seramik esasen Kuzeybatı Anadolu'da Tunç Çağı'ndan kalan bir gelenek olduğu hâlde antik anlatımlardan dolayı bazı araştırmacılar için MÖ 1. binyıl örneklerini üretenlerin Aioller olduğunu kabul etmekten başka bir seçenek kalmamıştır. 19. yüzyılın sonlarında arkeoloji literatürüne giren Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramikleri, zamansal ve coğrafi bağlamda en geniş çerçevede N. Bayne'in 1963'te bitirip 2000'de yayınladığı doktora tezinde ele alınmıştır².

Kuzeybatı Anadolu kıyıları ve kıyıya yakın adalarda görülen MÖ 1. binyıl gri seramikleri geleneksel olarak Aiollere atfedilse de onlara etnik kimlik verme konusunda fikir birliği yoktur. Bazı araştırmacılara göre bu seramikler söz konusu coğrafyada Tunç Çağı'ndan kalan bir gelenek olduğundan, Aiollere ait olduklarını düşünmek hatalı bir yaklaşımdır (Lamb 1932: 1; Blegen vd. 1958: 147-148, 249-253; Körpe 2007; Danile 2011: 175). Bazı araştırmacılara göre ise antik kaynakların göç anlatımlarını doğrulayan üretim teknolojilerindeki değişimler (astar tekniği gibi) ve çağdaş Yunan boyalı seramikleriyle benzeşen yeni biçim ve süsleme kompozisyonları nedeniyle, MÖ 1. binyıl örneklerini üreten ya da yayan halk, artık bölgenin Tunç Çağı'ndan kalan yerli halkı değil, Troia Savaşı sonrasında Yunanistan'dan göçerek bölgeye yerleşen Aioller olmalıdır (Dörpfeld 1902: 555; Hertel 2007: 115-116; Bayne-Spencer 2007: 79, 88-89).

3. Madytos MÖ 1. Binyıl Gri Seramiği

Madytos'ta gri seramik Orta Tunç Çağı'nın geç dönemlerine tarihlenen yerleşim-de (VI. tabaka) ortaya çıkıp (Sazcı-Başaran Mutlu 2018: 145, fig. 6; Sazcı-Çalış Sazcı

2 Konuya değinen bazı yayınlar için bkz. (Gardner 1888: 47-48, 50-51, 65-66; Dörpfeld 1894: 102-116; Dörpfeld 1902: 308-312, 555, 573; Prinz 1908: 57-63; Lamb 1932; Blegen vd. 1958: 147-148, 249-253; Cook 1958/1959: 10-14; Gebauer 1992; Spencer 1995; Akurgal 1997: 14-15, 19-20; Uthli 1999: 77; Bayne 2000: 131-295; Polat 2002: 216, 222-223; Arslan-Sevinç 2003; Bayne-Spencer 2007; Hertel 2007: 115- 116; Danile 2011; Ayaz 2017; Takaoglu-Yaman 2019; Aslan vd. 2019: 204-208; Ongar 2021).

2020: 42) Arkaik Dönem'in sonlarına kadar kullanılmıştır. MÖ 1. binyıl gri seramiklerinin detaylı kronolojisi, höyüğün tabakalarındaki karışıklıklar nedeniyle henüz yeteri kadar anlaşılamamıştır. Kuzeybatı Anadolu kıyısı ve kıyıya yakın Lesbos ve Tenedos gibi ada yerleşimlerindekilerle biçim ve süsleme bakımından benzerlikler taşıyan örneklerin çoğunlukla Madytos'un III. yerleşim katmanına ait olduğu düşünülse de bunların birçoğu geç dönemlerdeki inşa faaliyetleri nedeniyle daha üst katmanlara karışmıştır. III. yerleşim katmanı, MÖ 1127-931 (14C) tarihleriyle sonlanan IV. katmanı tahrip ederek inşa edilmiş oval yapılar ve bu yapıların kontekslerinde ele geçen buluntular (özellikle boyalı seramik) nedeniyle tıpkı Troia'nın VIII katmanı gibi Geç Geometrik ve Arkaik Dönem'e tarihlenmiştir. Höyükteki Erken Protogeometrik Dönem'e tarihli amphora gövdeleri, ait olmaları gereken IV. katmanında değil, üzerine binen katmanlarda (III-I) ele geçmiştir. Bu nedenle Protogeometrik boyalı seramiklerin IV. katmanda ayrı bir iskâna işaret edip etmediği henüz anlaşılamamıştır. Höyükteki iskânla ilgili başka bir sorun da MÖ 9. yüzyıl ve 8. yüzyılın başlarına tarihli boyalı seramiğe rastlanmamasıdır. IV. tabakanın sonlanışını belirleyen 14C tarihi (MÖ 1127-931) ve söz konusu Protogeometrik amphora gövdeleri, geç katmanlarda (III-I) ele geçen gri seramiklerden bazılarının alt katmandan karışan Geç Geometrik'ten (MÖ 750 civarı) daha erken buluntular olabileceğinden şüphelenmemize neden olmaktadır.

Kuzeybatı Anadolu gri seramikleriyle biçimsel ortaklıkları olan Madytos MÖ 1. binyıl gri seramikleri -Tunç Çağı öncülleri gibi- çoğunlukla çarkta üretilmiştir. Höyükte az sayıda örnek dışında, ağırlıklı olarak kırık ele geçen bu seramiklerin üretim teknolojileri konusunda genellemeler yapmak risklidir. Çünkü eldeki kırık örnekler, kapların bütününe sahip olduğu mineral içeriği, renk ve astar/perdah hakkında yanıltıcı olabilir. Kırık örnekler üzerindeki gözlemlerimiz şunlardır: Kil renkleri ağırlıklı olarak orta gri, nadiren grinin koyu tonunda ve bazen kahverengimsi ya da gri/kahverengi çekirdekli olabilmektedir. Bunların dışında nadiren açık gri killi örnekler görülebilmektedir. Genellikle büyük boyutlu içeriklerden arındırılmış olan bu seramiklerde çeşitli miktarda minik gümüş mika ve kuvars içeriği karakteristiktir. Birçok örnekte çeşitli miktarda minik kalker, nadiren az miktarda minik altın mika görülebilmektedir. Yüzeyler sıklıkla kil renginde ya da daha koyu tonlu parlak astar/perdahlıdır. Açık renk yüzeyliler, cam parlaklığına ulaşan ya da özensiz astar/perdahlılar nadir görülür.

3.1. Madytos MÖ 1. Binyıl Gri Seramik Biçimlerindeki İlişkiler

Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramik biçim ve süslemelerinde diğer seramik gruplarının etkilerini inceleyen N. Bayne, bunlar arasında Geç Tunç Çağı tek renkli (gri ya da kırmızı) seramiklerinden miras kalan tiplerin yanı sıra çağdaşları olan Yunan boyalı seramiği (İyonya, Aiolis, Yunanistan anakarası vb.), Frig seramik ve metal işçiliği ile Makedonya ve Teselya tek renkli seramiğini saymıştır (2000: 264-265). Madytos'taki gri seramikler ağırlıklı olarak kırık ele geçmektedir. Seramiklerin tam formları anlaşılamadığı için diğer seramik gruplarıyla ilişkilerini kesin biçimde belirlemek mümkün olmasa da birkaç karakteristik örnek üzerinden bazı yorumlar yapılabilir: Madytos'ta (Proto?) Geometrik Dönem'den en azından MÖ 6. yüzyılın

ortaları ya da sonlarına kadar diğer bölgelerdeki seramik gruplarıyla ilişkili gri seramik biçim ve süslemelere rastlanabilmektedir. Bunlar arasında Protogeometrik (?) ve Geometrik Dönem boyalı seramiği, Frigya metal kap ve seramiği, G 2-3 seramiği ve İyonya boyalı seramiği gibi gruplar sayılabilir. Bazı gri seramik tiplerinin benzerlerine birden fazla grupta rastlanabilmektedir. Bu durumun “Kuzey ve Doğu Ege Etkileşim Ağı (Koinesisi)” başlığında kısaca değinilecek olan seramik modalarının yayılım sistemiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Altta başlıkta makalenin konusu olan Frigya metal kap ve seramikleri ayrıca ele alınacağı için bu başlıkta onlar hariç tutulmuştur.

Madytos'ta Geç Geometrik Dönem öncesinde görülen en karakteristik tiplerden ikisi, skyphos (Fig. 1.1)³ ve krater skyphos (Fig. 1.2)⁴ türü kaplardır. Bunlar Yunan Protogeometrik yerleşimlerinde ele geçen siyah tek renkli ve boyalı skyphoslar ile ilişkili olabilir⁵. Skyphoslar dışında Lesbos'ta benzerine (Lamb 1931/1932: pl. 21.12, 14; Bayne 2000: 207, fig. 61.1) rastlanan ve “huni” biçimli ağız formundan dolayı Protogeometrik boyalı örnekler ile ilişkili olabilecek bir gri amphora (Fig. 1.3)⁶, bu çağda Madytos'un Ege Protogeometrik Dönem yerleşimleriyle ilişkisini gösterebilir. Skyphos ve amphora gibi söz konusu gri seramik biçimleri, Protogeometrik ve Erken- Orta Geometrik Dönem'de nadir boyalı seramiğe rağmen daha önce bilinenlere kıyasla daha gelişmiş bir yerel üretim ya da bölgesel üretim/tüketim ağına dahil olan bir Madytos resmi ortaya koyma potansiyeli bakımından değerlidir.

Kuzey Ege yerleşimlerinde MÖ 8. ve 7. yüzyılda bazı gri seramik tiplerinin G 2-3 seramiklerinin biçimlerini paylaştığı görülür (Ilieva 2018; Takaöğü-Yaman 2019: 334-335). Bu durum Madytos'taki bazı gri seramikler için de geçerlidir (Aslan-Sazcı 2016: 142). Madytos gri seramiğinin G 2-3 seramikleriyle ilişkisinin ne zaman başladığı şimdilik detaylı araştırılmamıştır. Fakat, MÖ 750-575 yıllarına tarihlenen kontekstlerde bu özelliklere sahip testi parçalarına rastlandığı söylenebilir (Fig. 1.4-5)⁷.

Madytos'taki bazı gri seramik tiplerinin benzerlerine İyonya yerleşimlerindeki boyalı seramiklerde rastlanır. İyonya ile biçimsel bağlantılar Khios, Samos ve Klazomenai gibi yerleşimlerdeki boyalı seramiklerle kurulabilmekteyken bazen İyon yerleşimlerinde kullanılmış gri ve kırmızı tek renkli seramiklerle de olabilmektedir. İyonya seramikleriyle en erken bağlantılara işaret eden gri seramik örnekleri (Fig. 1.6)⁸ Madytos'ta MÖ 750-650 yıllarına tarihli boyalı seramiklerin ele geçtiği kontekstlerden gelmekte, MÖ 650-575 civarına tarihlenen kontekstlerde bağlantıların sürdüğü düşünülmektedir (Fig. 1.7-10)⁹.

- 3 III. Katman (?), Alan no.: D4/2 25.1.4; Aç: 14 cm; Kil: 5Y 4/1 (yoğun iri kalker, minik gümüş mika); Yüzey: dış yüzey parlak Gley 1 2.5/N astar/perdahlı.
- 4 IV. Katman, Alan no.: D3/4 54.1.20; Aç: 20 cm; Kil: 2.5Y 5/2 (yoğun minik gümüş mika ve kuvars); Yüzey: tüm yüzey hafif parlak 2.5Y 5/2 astar/perdah.
- 5 Lefkandi örnekleri için bkz. Catling-Lemos 1990: pl. 11-12, 46-49. Troia'da en geç Geometrik Dönem'e tarihlenen kontekstlerde skyphosların bazıları Geç Tunç Çağı'na ait olabilecek gri renklerinin dışında devetüyü renkleri de (tan ware) görülür. Bkz. Aslan vd. 2019: pl. 24.170, pl. 25:178, pl. 33.226, 231. Lesbos-Eresos'ta ele geçen bir örnek için bkz. Zachos 2012: 313, fig. 16.1.
- 6 IV. (?) - III. Katman, Alan no.: D4/4 81.1.1; Aç: yak. 13,4 cm; Kil: 5Y 4/1 çekirdekli Gley 1 2.5/N (az minik gümüş mika, kuvars ve kalker); Yüzey: dış, Gley 1 5/N parlak astar/perdahlı.
- 7 4- bkz. Aslan-Sazcı 2016: 126, kat. no. 5, fig. 6e. 5- bkz. Aslan-Sazcı 2016: 133, kat. no. 23, fig. 12c.
- 8 I. Katman, Alan no.: D4/3 39.1.3; Aç: 22 cm; Kil: gri (2.5Y 4/1) (az minik kalker ve gümüş mika); Yüzey: dış parlak 2.5Y 5/1 astar/perdahlı.
- 9 III. Katman, Alan no.: D4/2 244.1.1; Aç: 13,5 cm; Kil: 5Y 5/1 (yoğun minik gümüş mika ve kuvars); Yüzey: dış, 5Y 5/1 parlak astar/perdahlı. 8- III. Katman, Alan no.: D4/4 191.1.15; Aç: 17 cm; Kil: 2.5Y 5/1 (az minik gümüş mika ve kuvars); Yüzey: dış yüzey 2.5Y 5/1 parlak astar/perdahlı. 9- bkz. Aslan-Sazcı 2016: 138, fig. 17e, kat. no. 42. 10- bkz. Aslan-Sazcı 2016: 140, fig. 19d, kat. no. 46.

3.1.1. Madytos MÖ 1. Binyıl Gri Seramiğinde Frig Metal Kap ve Seramikleriyle İlişkili Tipler

Madytos gri seramiklerinde Frigya ilişkileri, kronolojik ve etkileşimsel açıdan iki başlıkta toplanabilecek nedenlerden dolayı sorunludur.

Birinci sorun, Madytos-Frigya seramik etkileşiminin bir bölümünün MÖ 1200 civarında Hititlerin yıkılışının ardından Balkanlar ile Orta Anadolu arasında açılmış olabileceği ileri sürülen göç ve ticaret koridorundan gerçekleşmiş olma potansiyelidir. Bu etkileşim potansiyeli de kendi içinde sorunları barındırır:

a- *Trakya üzerinden Anadolu'ya giren Balkan kavimlerinin Madytos'un IV. iskân katmanında görülmesi nedeniyle gri seramik üzerindeki nüfuzlarının ilk göçlerle birlikte başlama ve bir süreliğine devam etme olasılığı:* Seramiklerde Balkanlar-Gordion etkileşimi üzerinde duran K. Sams, bu etkileşimin MÖ 1. binyıl ortalarına kadar sürmüş olabileceğini ileri sürmüştür (Sams 1994: 20-21; ayrıca bkz. Rose 2008: 411; Hnila 2012: 215-216, dn. 761).

b- *Madytos gri seramikleriyle analogiler kurulan Gordion'daki yerleşme kronolojisinin tartışmalı olması:* Madytos gri seramiklerinin benzerlerine rastlanan Gordion'daki tahribat tabakası, önceleri MÖ 700 civarına tarihlenirken (1994: 196) yerleşimdeki organik kalıntılara yapılan arkeometrik analizlerin ardından bu tahribat MÖ 800 civarına çekilmiştir (Voigt 2009; Sams 2012: 57, Table 5.1).

İkinci sorun ise Frigya ilişkili gri seramik etkilerinin bir bölümünün Madytos'a Kuzey ve Doğu Ege etkileşim ağı (bkz. s. 17-18) üretim dinamikleri yoluyla dolaylı şekilde girmiş olma ihtimalidir. Madytos'ta ele geçen ve prototiplerinin Frigya'daki metal ve seramik kaplar olduğu kabul gören benzer seramik (boyalı ya da gri) ve süslemelere, Batı Anadolu'daki İyonya, Aiolis, Lidya ve Karia boyalı seramiği ile bu bölgelerin bazılarındaki gri seramiklerde rastlamak mümkündür (Coldstream 2003: 248-249; Özgünel 2006: 71-73; Coldstream 2008: 378-379; İren 2009: 82, 88-90, table 1-3; Gürtekin-Demir 2014). Yani, Madytos'taki bazı gri seramik tipleri Frig kaplarını taklit eden Batı Anadolu'daki modalar çerçevesinde üretilmiş olabilir.

Madytos-Balkan ilişkilerinin Tunç Çağı sonrasındaki göçlerle birlikte başladığı, höyükteki mimari değişim ve gri seramik dışındaki buluntular nedeniyle güçlü bir olasılık olarak karşımızda durmaktadır. Fakat gerek şimdiye kadar yapılan kazılarda elde edilen buluntuların az bir miktarını inceleyebilmemiz gerekse de Madytos'un Erken Demir Çağı'nda Balkanlar – Frigya arasındaki göç ve iletişim güzergahı üzerinde kalmasından kaynaklanan karışıklıklardan dolayı, çoğunlukla Frig devlet oluşumundan (Voigt-Henrickson 2000: 41, 46ff, Table 1) sonraya rastlayan katmanlarından (III.-I. Katman) gelen ve Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğinde de benzerlerine rastlanan birkaç örneği sunmak istiyoruz:

İçe Dönük Ağızlı Kâseler (Fig. 2.11-12): İçe dönük ağızlı kâseler biçimsel olarak birbirileri ile ilişkili gibi gözükseler de gövdenin aldığı kavis, dudak kesiti, kulp sayısı (tek ya da çift) ve gövde dekorasyonları gibi detaylarda farklılaşan çeşitli türevleri olabilmektedir. Kâseler bazen gövde merkezi ya da dudağa yakın alanlarda kazıma yatay yiv ya da dalga süslemelerle dekore edilebilir. Burada biçimsel olarak birbirleriyle bağlantılı iki tip üzerinde durmak istiyoruz.

Kanca Ağızlı Kâse (Fig. 2.11)¹⁰: Bu kâse tipi, gövdesi kazıma yatay yivlerle dekore edilmiş (yivsiz de olabilir), yatay kulp (tek ya da çift) ve kanca gibi içe döndürülmüş ağızla karakterizedir. Bir örnek, I. Oval Yapı'nın batısında, dip noktası bu yapının zemin seviyesi düzlemine denk gelen bir alanda bulunmuştur¹¹. Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramik grubu içinde değerlendirilebilecek benzer kâseler Troas, Lesbos (Lamb 1932: 6, fig. 2.19), Smyrna (Bayne 2000: 160)¹² ve Pitane (Bayne 2000: 194, fig. 55.10-11) gibi yerlerde ele geçmiştir.

Kâselerin çeşitli renk ve süslemeli türevleri Balkanlarda en azından Geç Tunç / Erken Demir Çağı'ndan MÖ 6. yüzyılın son çeyreğine kadar görülmektedir (Casson 1919: 24, fig. 18-19; Heurtley-Hutchinson 1925/1926: pl. XXa.3; Hänsel 1976: Taf. XVIII.12; Nikov 2012). Gordion'da ele geçen Erken Demir Çağı'na (MÖ1100-950) ait devetüyü renkli kulpsuz bir örneği ele alan Voigt ve Henrickson, kâselerin Güneydoğu Anadolu'da yaygın olduklarını ifade eder (2000: 45-46, fig. 5.1). Gordion tümülüslerinde kâselerin kulpsuz bir örneği görülürken (Körte-Körte 1904: 66, abb. 40, no. 44.) yerleşim tabakalarında ele geçen birçok örnek Sams tarafından yayınlanmıştır (1994: pl. 25-35).

Kuzeybatı Anadolu gri seramiklerindeki kanca ağızlı kâseler ile Gordion'dakiler arasında biçimsel benzerlikler bulunmaktadır. N. Bayne (2000: 143-144, 245), kâselerin Kuzeybatı Anadolu'da Orta Tunç Çağı'ndan itibaren nadir görüldüğünü fakat Beycesultan'da yaygınlığını koruduğunu ifade eder. Bu nedenle hem Frigya tek renkli seramiği hem de Kuzeybatı Anadolu gri seramiğindeki kâselerin Beycesultan Tunç Çağı seramiğinden esinlenilmiş olabileceğini düşünür (Bayne 2000: 144). Fakat, hem Balkan yerleşimleri hem de Frigya ve Güneydoğu Anadolu'daki örnekler, bu kâserin daha geniş bir etkileşim ağına yayıldıklarını ortaya koymaktadır.

Yivli Kâse (Fig. 2.12)¹³: İkinci tip, sade dikey bir ağızla sonlanan küresel gövde ve ağız yakın alanda kazıma yatay yivlerle karakterize kâsedir. Kâselerin bir örneği I. Oval yapının altında, IV. yerleşim katmanının sonlanışını belirleyen çukurlardan birinde ele geçmiştir¹⁴. Yerleşimde bu kâseler ile ilişkili olabilecek, gövdesinde yumuşak ya da sert bir profile sahip yivli ya da yivsiz başka kâse / tabaklar da görülmektedir.

Yivli kâselerin çeşitli renklerde imal edilmiş örnekleri, İtalya'dan İran ve Transkafkasya'ya kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada yayılım göstermektedir. Bu tip içerisine dahil edilebilecek gri seramik grubunda üretilmiş örnekler Sicilya'da Syrakusa (Frasca 2015: 274, fig. 9-12;); kuzey Makedonya'da Prilep (Polat 2002: 96-97, lev. 45.5); Kuzeybatı Anadolu kıyılarında Assos (Ayaz 2021: 774-775, lev. 7-8, As 14-32), Pyrrha (Utili 2002: 147, abb. 5.43), Antissa (Lamb 1931/1932: 55, Fig.8.25), Mytilene (Bayne 2000: 214, Fig. 62.7¹⁵; Akheilara 2012: 62, fig. 9), Methymna (Buchholz 1975: 97, abb. 28q), Rhoiteion¹⁶, Işıldak Tepe¹⁷, Smyrna (Bayne 2000: 161, 168, fig. 44.6), Khios-Emporio (Boardman 1967: fig. 79.394-395; 84.464-465) gibi yerleşimlerde görülür. Madytos'a yakın sayılabilecek Karadeniz'in batı kıyısında da

10 Alan no.: D4/3 27.1.3; Aç: 16 cm; Kil: 5YR 5/1 (iyi arındırılmış); Yüzey: tüm yüzey hafif parlak Gley 1 4/N astar/perdahlı.

11 Kâsenin bulunduğu alandaki diğer seramikler kronolojik olarak homojen değildir. Alanda MÖ 8.(?)7.-6. yüzyıl boyalı seramiği yoğun olmak üzere az sayıda Erken Demir Çağı ve MÖ 5. yüzyıl (?) seramikleri belirlenmiştir.

12 Bkz. bu sayfadaki 7. Incurving rim bowls.

13 Alan no.: D4/4 447.1.15. Bu alanın (çukur) katmanı için bkz. Başaran Mutlu 2018: 258. Aç: 19 cm; Kil: Gley 1 5/N (az minik kalker ve gümüş mika/kuvars); Yüzey: dış Gley 1 2.5/N, iç Gley 1 5/N hafif parlak astar/perdahlı.

14 Çukur, 14C tarihlemesinin MÖ 1127-931 yıllarını verdiği çukurun yanında yer almaktadır. Bkz. Başaran Mutlu 2018: 127, şek. 3.43 (Ortadaki çukur). Başaran Mutlu, çukurun üst bölümünün MÖ 930'lardan sonra tıraşlandığı, bu tıraşlamanın ardından çukurların üst seviyesine bir taş döşeme yapıldığı ve MÖ 750-650 yıllarına tarihlenen I. Oval Yapı'nın da bu döşemenin üzerindeki seviyelerde inşa edildiğini ifade eder. Bkz. Başaran Mutlu 2018: 130. Bu nedenle yivli kâsenin çukurların tarihi olan MÖ 1127-931 yıllarına mı yoksa MÖ 930'lardan sonra yapılan tesviye çalışmasında üstten karışan buluntulardan mı ait olduğu kesin değildir.

15 Bu örnek olasılıkla daha sığ bir kâse ya da tabak olabilir.

16 Bkz. Ayaz 2021: 774, lev. 8, Rho 2. Bu örnekte ağız hafif içe dönük yapılmıştır.

17 Bkz. Ayaz 2021: 774, lev. 7, Iş 1. Bu örneğin gövdesinde yumuşak bir profil görülür. Bu profil nedeniyle alt gövde konik bir form kazanmıştır. Yazar, Doç. Dr. Derya Yılmaz'a Çanakkale İli Merkez İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi'nde rastladığı örneğin çalışılmasına verdiği izinden dolayı teşekkürlerini sunar.

benzer gri kâseye (tabak?) rastlanmaktadır (Nikov 2012: fig. 9.7).

Yivli gri kâselerin kullanımının hangi zaman dilimini kapsadığı kesin değilse de özellikle MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda yaygın oldukları, fakat aynı zamanda Erken Demir Çağı'na kadar geriye gitme potansiyellerinin olduğu da söylenebilir. Antissa'daki örnekler MÖ 10. yüzyıl – MÖ 700'e tarihlenen erken apsisli yapı ve MÖ 6. yüzyıl duvarı tarafından tahrip edilen geç apsisli yapıdaki tabakalardan karışık biçimde geldiğinden buradaki tarihleri kesin değildir (Bayne 2000: 200-201). Methymna'da ele geçen kâse Buchholz tarafından MÖ 7. yüzyılın başına tarihlenmiştir. (1975: 97, Abb. 28q). Khios'ta en geç MÖ 600 civarına tarihlenen tabakalarda, kâselerin hem kırmızı hem de gri killi örnekleri ele geçmiştir (Boardman 1967: fig. 79.394-395; 84.464-465). Smyrna'dakilerin tarihleri belirlenememiştir (Bayne 2000: 161, 168, Fig. 44.6). Prilep'teki kâse MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğine tarihli Korinth aryballosu ile birlikte ele geçmiştir (Polat 2002: 96-97, lev. 45.5). Syrakusa nekropolisindeki örnekler ise MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen mezarlarda bulunmuştur (Frasca 2015: 274, fig. 9-12).

Syrakusa'da bulunan yatay iki kulplu yivli gri kâsenin Frig metal omphalos kâselerinden esinlenmiş olabileceği ileri sürülmüştür (Frasca 2015: 86, dn. 19; Young 1981: pl. 71). Gordion tahribat tabakalarında kilden üretilmiş yivli kâseler görülse de bunlar tıpkı tümülüslerde bulunan metal örnekler gibi kulpsuzdur (Sams 1994: pl. 27.495, 35.521). Yivli kâselere yukarıda sayılan coğrafya dışında Doğu-Güneydoğu Anadolu, Kuzeypatı İnan ve Transkafkasya'da da rastlanır. Bu bölgelerde çeşitli kil renkleriyle üretilmiş çeşitli türevlerin MÖ 1200 civarından başlayarak MÖ 600 civarına kadar kullanıldığı bilinmektedir (Erdem 2012).

Yukarıda da değinildiği gibi kâselerin Kuzeypatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiklerinde en erken ne zaman üretildiği şimdilik bilinmemektedir. Farklı renklerde üretilmiş örneklerin Frig Krallığı çevresindeki bölgelerde yayılımı ve Gordion'daki tahribat tabakasında ele geçen buluntular, kâselerin Kuzeypatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğine yerleşmesinde bu krallığın metal kaplarının rolünün olduğunu düşündürmektedir.

Dirsekli (?) Derin Kâse (Fig. 2.13)¹⁸: Frig kaplarıyla ilişkili dördüncü tip, merkeze yakın noktada yumuşak profile (?) sahip, hafif dışa eğik, uzun üst gövdeli ve geniş ağızlı olup yumru şeklinde şişkinleştirilmiş bir dudağa sahiptir. Kâse, Madytos'un III. katmanında yer alan MÖ 650-575 yıllarına tarihli III. Oval Yapı'nın tabanında bulunmuştur¹⁹. Bu kâsenin Kuzeypatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğindeki benzerleri Assos'ta görülür (Bayne 2000: 236, Fig. 67.2 (?); Uti 1999: 324, abb. 39.697)²⁰. Assos kâseleri dudağa bitişik ya da hemen altından bağlanmış yuvarlak kesitli iki yatay kulplu ve üzerlerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Madytos kâsesi dudağın hemen altında iki yatay kazıma yiv işli olmasıyla Assos kâselerinden farklılaşmaktadır. Hem Madytos hem de Assos'taki kâseler olasılıkla Gordion'daki tahribat tabakasında ele geçen elde üretilmiş gri seramiklerle ilişkilidir (Sams 1994: fig. 2.63, 65). Madytos kâsesi ile Gordion'dakiler arasında görülen en az yüz elli yıllık zaman farkı dikkat çekicidir. Bu fark Madytos kâsesinin III. Oval Yapı'nın MÖ 650-575 yıllarına tarihlenen tabanındaki daha erken buluntulardan oluşundan kaynaklanı-

18 Katalog bilgileri için bkz. Aslan-Sazcı 2016: 141, kat.no. 49, fig. 20c

19 Bkz. Aslan-Sazcı 2016: 141, kat.no. 49, fig. 20c.

20 Bunlar dışındaki bir kâse akropoliste ele geçmiştir. Bkz. Ayaz 2021: 778, lev. 11, As 53.

bileceği gibi üretiminin Kuzeybatı Anadolu MÖ1. binyıl gri seramiğinde uzun bir süre devam etmesini gösteriyor da olabilir.

Yayvan Tabak (Fig. 2.14)²¹: Üçüncü tip, hafif içe dönük, yuvarlatılmış dudaklı ve yayvan gövdeli tabak formundadır. Tabak, MÖ 650-575 yıllarına tarihlenen II. Oval Yapı'nın ilk evre zemininde ele geçmiştir. Troia'da MÖ 700-650 yılına tarihlenen kontekstte bir benzerine rastlanmıştır (Aslan 2009: 44, 54, pl. 3.46). Ayrıca Smyrna, Pitane ve Daskyleion gibi Batı Anadolu yerleşimlerinde bu tabakların varlığı bilinmektedir (Bayne 2000: 167, fig. 43.1-4; Polat 2002: 74, lev. 28).

Yayvan tabakların prototipi olasılıkla Gordion'da III numaralı tümülüste görülen ayaklı tabaktır (Körte-Körte 1904: 66, abb 41.36). Bu tabaklar, MÖ 7. yüzyıl sonu ile 6. yüzyılın ilk yarısında Batı Anadolu boyalı seramiğinde bol miktarda üretilmiş, boyalı örnekler hem Madytos hem de yakınındaki Parion, Paisos, Arisbe, Abydos ve Troia gibi Hellespontos kıyı yerleşimlerinde ele geçmiştir (Posamentir vd. 2009; Aytaçlar-Kozanlı 2012: 105-109; Arslan 2017: 138, fig. 16.3-5; Kasapoğlu 2019: lev. 96-105). Madytos gri tabağının prototipinin III. Tümülüs'te görülen Frig tabağı olabileceği düşünülse de Madytos ustaları bu tabağı doğrudan Frig tabağı etkisinde değil, Hellespontos'taki İyon kolonizasyonu zamanında yerleşimde yaygınlaşan Orientalizan tabakların etkisinde üretmiş de olabilir.

Boyunlu Kâse (Fig. 2.15)²²: Bu kaplar, küresel gövdeli, gövdenin üst bölümünde bir içbükeylikten (boyun) sonra dışa çekik ağzın geldiği kâselerdir. Boyun bölümünde şişkin bir yiv yer alır. Burada verilen Madytos örneği, Madytos IV. ve III. yerleşim katmanına ait seramiklerin karışık olduğu bir alanda ele geçmiştir²³. Başka bir örneğe ait ağız ve kaide parçaları ise IV. katmana tarihlenen alanlarda bulunmuştur²⁴.

N. Bayne Smyrna'da ele geçen tek kulplu, daha kalın cidarlı ve keskin hatlı profilli Protogeometrik Dönem kaplarını Aiol gri seramiği içinde değerlendirir (2000: 164, Fig. 40.1-2). Araştırmacı bunları "kadeh" olarak tanımlayıp Keramaikos'taki boyalı Protogeometrik örnekler ile ilişkilendirir (2000: 143, dn. 589). Diğer taraftan, bu kadehler gibi boyunlu olmalarına rağmen ayrı bir tipi yansıttığını ileri sürdüğü dirsekli kapların (Madytos kâsesiyle benzer) MÖ 2. binyıl repertuarından MÖ 1. binyıla aktarıldığını, Demir Çağı'ndaki erken türevlerinin nadir olduğunu ve daha geç olan serilerin Gordion'daki kâselerinden geliştirilmiş olabileceğini düşünür (Bayne 2000, 143, shape 6; Gordion için bkz. Sams 1994: 44-48, pl. 14-23). Gordion kâselerini çalışan Sams ise oradakilerin Erken Demir Çağı el yapımı seramiklerinden (Balkan seramiği) türemiş olabileceğini ileri sürer (1994: 44). İlk örnekleri Troia'nın VIIb katmanında görülen A67, bu kâseler ile ilişkili olabilir (Blegen vd. 1958: 161, fig. 214a).

Süslemeler (Fig. 2.16-18): Madytos MÖ 1. binyıl gri seramiklerinde kazıma ve metal kaplardan esinlenen plastik süslemeler olabilmektedir. Özellikle üçgen ve meander gibi kazıma süsleme öğeleriyle bir kompozisyon oluşturması bakımından Lesbos ve Troas yerleşimlerindekiler ile paralellik gösteren Madytos gri seramiklerinin Frigya'daki Gordion ve Yazılıkaya'dakilerle de bağlantıları bulunmaktadır.

a- Kazıma Üçgen ve Zikzaklar (Fig. 2.16-17):

Pişirme işlemi öncesi ıslak kap yüzeyine kazınmış üçgen ve zikzak süslemeleri

21 Katalog bilgileri için bkz. Aslan-Sazcı 2016: 132, kat.no. 20, fig. 11d.

22 Alan no.: E 4/3.137.1.1; Aç: 25 cm; Kil: 10YR 3/1 (yoğun minik g. mika/kuars); Yüze: tüm yüzey parlak 2.5 Y 5/1 parlak astar/perdahlı.

23 Bu alanda, bu seviyelerde Madytos III. seramikleri çok azdır.

24 Kâse için bkz. Ayaz 2021: 794, lev. 16, Ma 8. Söz konusu kâsenin ağız-gövde ve kaide-gövde bölümüne ait iki kırık parçası ele geçmiştir. Alan no.: D4/3.63 ve 64. Bu alanların katmanları için bkz. Başaran Mutlu 2018: 258.

Madytos'ta görülmektedir. Bunlardan yalnızca iki örnek üzerinde durmak istiyoruz.

a1- (Fig. 2.16)²⁵: Gri seramiklerdeki kazıma süslemelerin bir türü, iç içe üçgen ya da zikzak olarak tanımlanabilir. Bu süsleme ıslak kap yüzeyine yatay dizi hâlinde işlenmiştir. Burada çizimi verilen gövde parçası, Bizans Dönemi'nde açılmış bir çukurun çevresinde ele geçmiştir²⁶. Madytos örneğiyle ilişkili süslemelerin benzeri ya da türevleri, Troia'daki çark yapımı gri ve kırmızı killi seramiklerin yanı sıra Troia VIIb1 ve VIIb2 katmanlarında el yapımı seramiklerde görülmekte, bu tür süslemeli seramikler söz konusu yerleşimdeki Geometrik Dönem kontekstlerinden gelmeye devam etmektedir²⁷. Troia dışında Madytos'un karşı kıyısında yer alan Arisbe'deki yüzey araştırmalarında bulunmuş bir gri kadeh/maşrapa parçasında işlenmiş süsleme Madytos örneği ile paralellik göstermektedir²⁸. Lesbos'taki Klopedi'de bu süslemenin merkezine dikey bir çizgi eklenmiş türevine MÖ 8. yüzyıl ortalarına tarihlenen gri bir dinos üzerinde rastlanmıştır (Rougoy vd. 2017: 117, fig. 13). Bu tür süslemeler Frigya'da da görülür. Özellikle Yazılıkaya'da Madytos'takine benzer ya da detay farklılıkları olan türevlere rastlanmaktadır (Haspels 1951: pl. 31b.4, 34a.6-7, 34b.7, 9-10).

a2- (Fig. 2.17)²⁹: Kazıma üçgen ve zikzak süslemelerinin ikinci türü dış hatları bir çizgiyle belirlenip içi eğik çizgilerle taranmış yatay üçgen dizisidir. Bu süsleme, Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğinde genellikle kütle ilişkilendirilen büyük boyutlu kaplarda meander, zikzak, dalga, balık kılıcı ve diş/üçgen gibi kazıma, baskı ve kabartma tekniğinde yapılmış süslemelerle çeşitli kompozisyonlar oluşturacak şekilde işlenmiştir.

Eğik çizgi, taralı üçgen dizi süslemeli bir gri seramik gövde parçası (dinoskrater?) yerleşimin I. katmanında ele geçmiştir. Kabın üzerinde başta söylendiği gibi üçgen dizilerine kazıma yatay meander dizisi eşlik etmektedir. Eğik çizgi taralı üçgen dizilerine Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğinde şimdiye kadar Madytos dışında Troia, Assos ve Lesbos'taki Antissa, Pyrrha ve Klopedi gibi yerleşimlerde rastlanmıştır. Söz konusu yerleşimlerdeki örneklerin genellikle karışık tabakalarda ele geçmesi nedeniyle ortaya çıkış ve kronolojik gelişimleri belirlenememiştir. Troia'daki bir örnek Geometrik Dönem'e tarihli kontekstte ele geçmiştir (Aslan vd. 2019: 317-318, pl. 34.242). Blegen kazılarında VIII. katmanda bulunan örneklerin Geç Geometrik Dönem'de Batı Kutsal Alan'da yapılmış ayinlerle ilişkili olduğu tahmin edilmektedir (Blegen vd. 1958: 276, Fig. 301. 9a-b, 10, 13). Yerleşimin D9 sektöründeki bir örnek ise buradaki MÖ 625-600/575 yıllarına tarihlenen tabakada ele geçmiştir (Aslan 2002: 112, pl. 16.120). Assos'taki örnekler Akropolis'teki (Proto?) Geometrik Dönem'den MÖ 6. yüzyıl içlerine kadar tarihlenen buluntuların karışık olduğu bir çöp çukurunda³⁰ ele geçmiştir (Ayaz 2021: 800, lev. 33, As 196-197). Antissa'daki örnekler, MÖ 10. – 8. yüzyıl aralığına tarihlenen erken apsisli yapıda bulunmuştur (Lamb 1931/1932: 52, fig. 6a-c). Pyrrha'dakilerin Tunç Çağı ya da MÖ 700 civarına ait olduğu ileri sürülmüştür (Utili 2002: 156, no. 66-68). Klopedi kutsal alanında tama

25 Alan no.: D5/1.44.1.42, Gç. yak. 46 cm; Kil: 5Y 3/1 (yoğun minik gümüş mika/kuvars; Yüzey: dış parlak 5Y 4/1 astatar/perdahlı.

26 Bu alanda bu seviyelerin yaklaşık 1 m altında IV. katman yapıları yer almaktadır. Alandaki seramikler çoğunlukla Madytos IV. ve III. katman örnekleridir.

27 Troia'daki VIIb1 katmanından gelen örnek için bkz. Hnıla 2012: 67, no. 69. Troia VIIb2 katmanındaki bazı örnekler için bkz. Hnıla 2012: 90, no. 394-395, 398, 424-426; 92, no. 447, 450-452; 112, no. 727, 813; 124, no. 857; 154, no. 1077. Protogeometrik ve Geometrik Dönem tabakalarındaki bazı örnekler için bkz. Hnıla 2012: 135, no. 1182; 177, no. 1201-1202, 1204; 178, no. 1244; 206, no. 1321-1322.

28 Bkz. Ayaz 2021: 790, lev. 23, Ar 8. Söz konusu kadeh Prof. Dr. Nurettin Arslan tarafından Çiğlitepe'de (Arisbe) yapılan yüzey araştırmalarında bulunmuştur. Bu araştırmaların sonuçları için bkz. Arslan 2017.

29 Alan no.: D4/3 32.1; Gç. yak. 28 cm; Kil: 2.5Y 5/1 (yoğun minik gümüş mika ve kuvars); Yüzey: tüm yüzey parlak 2.5 Y 5/1 astar/perdahlı.

30 Bu çukurun, 1881-1883 yıllarında Amerikan ekip tarafından Assos'ta yürütülen çalışmalar kapsamında Akropolis'te yapılan kazılarının atıkları olabileceğinden şüphelenilmektedir.

yakın durumda bulunup Troia'dakilerle karşılaştırılarak MÖ 8. yüzyılın ortasına tarihlenen bir dinos-krater üzerinde bu süslemeye rastlanmıştır (Rougoy 2017: 116-117, fig. 12).

Madytos'taki kazıma üçgenlerin Frigya yerleşimlerdeki ile ilişkisi Gordion ve Yazılıkaya'da bulunmuş olan benzer örnekler nedeniyle açıktır. Gordion'daki süslemeye tahribat tabakasında bulunmuş tek renkli seramik parçasında rastlanır (Sams 1994: pl. 153.1010). Yazılıkaya'dan çıkarılan seramikler arasında da bu süslemeler görülür (Haspels 1951: pl. 34a.9, 11). N. Bayne, Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğindeki kazıma üçgen süslemelerinin Yunan boyalı seramiğinden esinlenilerek yapıldığını düşünmüştür (2000: 154). Fakat Balkanlarda, söz konusu süslemenin hem Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiği hem de Frigya seramiğine buradaki halklar tarafından getirilmiş olabileceğinden şüphelendiren seramikler görülür (Heurtley-Hutchinson 1925/1926: pl. XIX; Romiopoulou 1971: fig. 3.15a; Bolohan 2005: pl. 36b; 38.7; 40.2). Şimdilik bu olasılığı kanıtlayacak MÖ 8. yüzyıl öncesi buluntuları Troas'tan bilinmemektedir. Daha doğru bir ifadeyle hem yetersiz kazılar nedeniyle buluntuların azlığı hem de bunların birçoğunun karışık tabakalardan gelmesi nedeniyle olası ilk etkileşimin ne zaman gerçekleştiği konusunda kesin deliller ortaya koymak şimdilik mümkün değildir. Balkan göç rotası üzerinde yer alan Madytos'ta ilerleyen yıllarda ele geçmesi muhtemel yeni veriler bunun kronolojik açıklarını ve etkileşimin yapısını çözebilir.

b- Kazıma Meander (Fig. 2.17):

Yukarıdaki süslemelerle birlikte bir kompozisyon oluşturacak şekilde Madytos gri seramiklerde işlenen süslemelerden biri de kazıma meander dizisidir. Meanderler kazıma çizgilerle hatlarının belirlenmesinin ardından içinin tıpkı üçgenlerdeki gibi taranmasıyla elde edilmiştir. Şimdiye kadar Madytos'ta bulunan gri seramiklerde meanderlerin "üçgen ve koşan dalga / spiral" süslemeleriyle aynı kompozisyonda işlendikleri görülmüştür. Mevcut meander süslemeli gri seramik gövdelerinin biri MÖ 750-650 yıllarına tarihlenen I. Oval Yapı'nın zemini ile altındaki Madytos IV. katman megaronu yaşam düzlemi arasında kalan seviyelerde ele geçmiş, diğerleri Klasik Dönem ve Geç Bizans buluntularının olduğu karışık alanlarda bulunmuştur.

Kazıma meander süslemesi Gordion'da görülmezken bu gelenekten türemiş olabilecek içi baskı noktalarla doldurulmuş bir örnek Yazılıkaya'da bulunmuştur (Haspels 1951: pl. 34a.1; Sams 1994: 114). Buna karşın söz konusu süsleme, Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğinde yaygın sayılabilir (Sams 1994: 114; Bayne 2000: 154). Lesbos'taki kazıma meanderli gri seramikler MÖ 8. yüzyıla tarihlenir (Rougoy 2017: 116-117, fig. 12-13). Bu türde süslemelere sahip gri seramik parçaları Troia'nın VIII. yerleşiminde ele geçmiştir (Blegen vd. 1958: 276, fig. 301.7- 10). Meander benzeri süslemelere sahip örnekler Assos nekropolisinde MÖ 650-550 civarına tarihlenmiş mezarlar arasında kalan dolgu toprağında ve akropolisteki çöp depozitinde görülür (Gebauer 1992: 87, 101, abb. 10.54; Gebauer 1993: 83-84, 96, abb. 4.25; Uthmann 1999: 237, 263, 319, 328, abb. 34.583; 43.795-796; Ayaz 2021: 790, lev. 23, As 143).

Kazıma meander süslemesine Gordion'dan bakan Sams, Erken Frig seramikler-

inde Gordion'da bulunmayışına ve Kuzeypbatı Anadolu gri seramiğinde yaygınlığına vurgu yapar (1994: 114). Bayne ise bu süslemenin Kuzeypbatı Anadolu gri seramiğine Yunan Geometrik boyalı seramik sanatından uyarlandığından şüphe duymamıştır (2000: 154). Süslemenin yalnız şekilsel değil, teknolojik açıdan (kazıma) da çok benzerine yine Balkan Tunç Çağı seramiklerinde rastlanması oldukça ilginçtir (Bolohan 2005: pl. 38.6).

Kazıma üçgen süslemelerinde olduğu gibi meanderlerde de Madytos MÖ 1. binyıl gri seramikleri ile Balkan seramikleri arasında doğrudan ya da dolaylı bir ilişkinin varlığı reddedilemez. Fakat en başında da belirtildiği gibi özellikle Troas ve Lesbos gri seramiğinde meander, zikzak, dalga, balık kılıçığı, ve diş/üçgen gibi kazıma, baskı ve kabartma tekniğinde yapılmış süslemelerle oluşturulmuş kompozisyonlar hem boyalı Ege kapları hem de Balkan Tunç Çağı seramiklerinde işlenmiş olanlardan ayrı ve yeni bir geleneği yansıtmaktadır. Bu geleneğin ilk ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı ve Balkan seramikleriyle ilişkilerini gelecek araştırmalar daha net biçimde ortaya koyabilir.

c- Plastik Makara (Fig. 2.18)³¹:

Metal kaplardaki halka kulpların kaba monte edildikleri şişkinleştirilmiş yuvaların taklitleri olan makaralar (Bayne 2000: 247) aslında bir süsleme unsurundan ziyade gri seramiklerin parçalarıdır. Gri seramiklerde genellikle işlevsiz süsleme öğeleri olarak yapılmış olsalar da Madytos'taki bazılarının içine açılmış delikler, tıpkı metal prototiplerindeki gibi bazen işlevselliğin gözetildiğini ortaya koyar. Burada çizimi verilen örnek yerleşimdeki Geç Bizans Dönemi müdahalesinin yoğun olduğu bir alanda ele geçmiştir.

Madytos'taki kâse-tabak türü kaplardaki makaralar tıpkı Frigya metal kaplarındaki (Young 1981: pl. 65-67; İren 2009: 88, table 1.2.) gibi dudağın dış bölümüne yapıştırılmış olabilirken yine onlardaki gibi yatay şerit kulplar makara şeklinde sonlanabilmekte, bazen burada çizimi verilen Madytos makarası gibi sade ve süslemesiz, bazense boğumlu olabilmektedir. Yerleşimdeki kapalı kaplarda da görülen makara, testi ya da oinokhoe türü bir kaba ait bir örnekte kulpun alt ucunda yer almaktadır.

Kuzeypbatı Anadolu gri seramiklerindeki makaralar; Methymna (Lamb 1932: 8, fig. 3.13), Antissa (Lamb 1931/1932: pl. 24.18, 20-22), Smyrna (Bayne 2000: 168, fig. 44.12), Larisa (Lamb 1932: 10, fig. 4.15; Bayne 2000: 179, fig. 50.8) gibi Aiol yerleşimleri dışında Aiol olmayan Phokaea (Bayne 2000: 189, fig. 53.2) ve Histria (Dupont 2009: 43, 50, fig. 8) gibi yerleşimlerde de rastlanmaktadır. Bilindiği gibi makaralar Batı Anadolu'da yalnız gri seramiklere değil, boyalı seramiklere de uyarlanmıştır (Gürtekin Demir 2014: 227-229 fig. 5-9).

N. Bayne, plastik makaraların Kuzeypbatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğine Frig metal işçiliğinden girdiğini öne sürmüştür. MÖ 7. yüzyılın sonları ve 6. yüzyılın başlarına tarihli İyonya boyalı seramikleriyle birlikte ele geçen Madytos örnekleri bu öneriyle çelişmemektedir. Helleşpontos'un karşı kıyısındaki Troas gri seramiklerine ne zaman girdiğini gösterecek kontekst bulgu olmasa da görelî tarihlemeler Bayne'in

31 Alan no.: D5/1.21.1.6; Kil: 10 YR 4/1 (yoğun minik gümüş mika/kuvars ve kalker); Yüzey: dış parlak 5 Y 4/1 perdahlı.

önerisine uygun şekilde MÖ 7. yüzyılda Frig metal kapları etkisinde yaygınlaştıklarına işaret etmektedir. Şimdilik MÖ 7./6. yüzyıldan daha erken örneklerine Madytos'ta rastlanmaması nedeniyle en azından bu döneme ait gri seramiklerdeki makaraların, doğrudan Frigya'daki prototiplerinden değil, Kuzeybatı Anadolu seramik işçiliğinden esinlendiği söylenebilir.

4. Kuzey ve Doğu Ege Etkileşim Ağı (Koines)

Kuzey ve Doğu Ege'de MÖ 8. ve 7. yüzyılda maddi kültür öğelerindeki ortaklıkları açıklayabilmek için bir "kültürel etkileşim ağı (koine)" kuramı ortaya atılmıştır (Nikov 2007; Danile 2011: 175; Aslan-Sazcı 2016: 148-150; Ilieva 2018; Takaoğlu-Yaman 2019). Gerçekten de Kuzey ve Doğu Ege kıyıları ve adalarındaki gri seramik tiplerinin kendi içinde ve de boyalı seramik biçimleriyle benzerliği nedeniyle söz konusu süreçte Madytos'un da dahil olduğu bu coğrafyada bir iletişim ağı olduğu reddedilemez. Frigya'daki seramik ya da metal kaplar ile bağlantılı

Madytos gri seramiklerinin prototipleri için spesifik bir kaynak belirlemede zorlanmamızın ana nedeni, bu ağdaki seramik grupları arasındaki etkileşim yapısını henüz yeteri kadar anlayamamamızdır.

Kuzey ve Doğu Ege etkileşim ağındaki seramik tiplerinin neden ve nasıl moda olduğunu açıklığa kavuşturmak; seramik ustaları, atölyeler, ticari sistem gibi seramik üreten ve yayan faktörler ile bunu düzenleyen siyasi duruma etki eden göç ve kolonizasyon sistemlerini henüz yeteri kadar anlayamamamız nedeniyle zordur. Ne var ki P. Ilieva'nın ileri sürdüğü bir kuram, Kuzey ve Doğu Ege'deki seramik ustaları ve atölyelerin nasıl çalışmış olabileceği konusunda bazı fikirler verebilir. Ilieva'nın kuramına göre (2018): gri seramikler ile Sub-Geometrik ve G 2-3 seramiklerindeki kantharos, kantharos-karkhesion, sürahi, küçük maşrapa, pyksis, lebes/dinos ve krater gibi kap türlerinin ortak biçimleri paylaşmasının ana nedeni Kuzey ve Doğu Ege'de MÖ 8. yüzyılın sonu ve 7. yüzyılda üretim yapan gezici seramik ustaları olabilir. Ilieva'ya göre dönemin seramiklerinin çeşitli teknik ve üslupları konusunda bilgi sahibi ustalar, koine içinde gittikleri yerleşimlerde talepler doğrultusunda dönemin modası olan bir boyalı seramik tipinin bazen gri ve yine bu doğrultuda bir gri seramik tipinin boyalı türevini üretmiş olabilir. Bazen bu uyarlamalar yerleşik seramik ustaları tarafından da yapılmış olabilir.

4.1. Kuzey ve Doğu Ege Etkileşim Ağı'nın Seramik Üretim ve Yayılım Sistemini Etkilemesi Muhtemel Faktörlere Frigya İlişkili Madytos MÖ 1. Binyıl Gri Seramiklerinden Bakış

Kuzey ve Doğu Ege kültürel etkileşim ağı kuramının bu coğrafyada özellikle Miken seramiklerinin ardılları olan Protogeometrik-Geometrik boyalı seramiğin formlarını paylaşan boyalı ve gri seramik tipleri için çalışırken bu çalışmadaki gibi bazı gri seramik tiplerinde coğrafi bakımdan çalışmadığı; bu tiplerin söz konusu coğrafyanın dışına çıkarak Frigya ve hatta Kuzey İran ve Transkafkaya'ya kadar taşabildiği görülmektedir. Diğer taraftan, biçimlerini Protogeometrik boyalı seramiklerle paylaşan Madytos tipleri ve Frigya ilişkili olanların bazılarının Madytos'taki buluntu

kontekstleri ile Gordion'daki benzerleri için önerilen tarihler, ağ kuramının MÖ 8.-7. yüzyıllarla sınırlandırılan (Aslan-Sazcı 2016) zamansal yapısından da şüphelenmemize yol açmaktadır. Bu problemler, yalnızca Madytos için değil Troas ve onun güneyinde yer alan Kuzeybatı Anadolu yerleşimindeki bazı gri seramik tipleri için de böyledir. Bu istisnalar nedeniyle ağ kuramına antik kaynakların bahsettikleri ve bazen arkeolojik kanıtlarına da rastlanabilen Balkan kavimleri göçleri, Aiol göç/kolonizasyonu ve Hellespontos İyon kolonizasyonu gibi etkileşimin çok katmanlı ve girift bir hâl almasına yol açma potansiyeline sahip tarihsel olayları eklemek gerekebilir.

4.1.1 Balkan Göçleri

Kuzey ve Doğu Ege kültürel etkileşim ağında Madytos-Frigya bağlantılı MÖ 1. binyıl gri seramiğindeki etkileşim probleminin ilk ayağını Balkan göçlerinin kronolojisi, güzergah(lar)ı ve yapısı oluşturur. Hititlerin yıkılışının ardından Erken Demir Çağı'nda başlayan bu göçlerin, farklı güzergahlardan ve MÖ 1. binyıl ortalarına değin süren silsileler hâlinde gerçekleşmiş olabileceğine yönelik hipotezler üretilmiştir (Sams 1994: 20-21; Rose 2008: 411; Hnila 2012: 215-216, dn. 761; Aydıngün-Aydıngün 2013).

Madytos'taki mimari ve seramik gibi maddi kültür kalıntılarında dolayı, Balkan kökenli mültecilerin IV. iskân tabakasındaki yerli halkla yan yana yaşadıkları tahmin edilmektedir (Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 58-62). Eğer Frigya'ya ulaşanlar arasında Madytos'un IV. yerleşim katmanındaki söz konusu mülteciler de yer aldılarsa, Madytos-Frigya ilişkilerinin geçmişi en geç MÖ 1127-931³² civarında gerçekleşen bu göçlere kadar geriye gitmelidir (Herodotos, VII.73; Strabon, XIII.1.8). Bu nedenle Madytos, Kuzey ve Doğu Ege etkileşim ağındaki Balkan halklarının görülmediği gri seramik kullanan diğer kuzeybatı Anadolu yerleşimlerinden farklı ele alınmalıdır çünkü mültecilerin Madytos MÖ 1. binyıl gri seramik biçim ve süslemelerine nüfuzunun Frigya'ya ulaşmadan başlayıp Madytos gibi gri seramik kullanan Trakya yerleşimlerinden Kuzeybatı Anadolu gri seramiğine dağılmış olma potansiyeli bulunmaktadır (Bayne-Spencer 2007: 88)³³.

4.1.2. Aiol Göç ve Kolonizasyon Hareketleri

Kuzey ve Doğu Ege kültürel etkileşim ağında Madytos-Frigya bağlantılı gri seramiklerdeki etkileşim probleminin ikinci ayağını antik kaynakların bildirdiği Aiol göç ve kolonizasyon³⁴ hareketleri oluşturur. Aiollerin, Madytos MÖ 1. binyıl gri seramiklerindeki etkileşimini ilgilendiren kısmıysa Balkan kavimleri ve Aiol göç anlatımlarındaki (Strabon, XIII.1.3) göç güzergahının Madytos üzerinde çakışma olasılığıdır. Aiol göçlerinin Balkan kavimleri gibi Trakya'dan ve birden fazla kez Madytos üzerinden geçme olasılığı, yerleşimdeki MÖ 1. binyıl gri seramiklerindeki etkileşim problemlerinin bir yönüdür. Problemlerin başka bir yönü ise Aiollerin Madytos'a hem kuzeyden gelişlerinde hem de Lesbos'a ulaştıktan sonra buradan geri dönüşlerinde (Strabon, VII.frg.56) olmak üzere en az iki kez bulunma olasılıklarıyla ilişkilidir.

32 Madytos IV. yerleşimdeki çukurda yapılan karbon tarihlmesi için bkz. Sazcı-Mutlu 2019: 155; Sazcı-Çalış Sazcı 2020: 62.

33 Aiol gri seramiğinin Trakya üzerinden gelen göçler sırasında kuzeyde geliştirilmeye başlanmasını zayıf bir olasılık olarak görülmüştür.

34 Antik kaynaklarda Aiol göç ve kolonizasyon hareketleri konusunda genel bilgi için bkz. Rose 2008: 401-404.

4.1.3. İyon Hellepontos Kolonizasyonu

Kuzey ve Doğu Ege kültürel etkileşim ağında Madytos-Frigya bağlantılı MÖ 1. binyıl gri seramiğinde etkileşim probleminin üçüncü ayağını İyonların Madytos'a yakın yerleşimlerde kurdukları koloniler oluşturur. Madytos, antik kaynaklarda Aiol yerleşimleri arasında sayılmasına rağmen İyonya kentlerinin Hellepontos kıyılarındaki yürüttüğü kolonizasyon faaliyetlerinden payına düşeni almıştır. Madytos'taki II. ve III. oval yapıların inşa edildiği MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında yerleşimde İyon boyalı seramiklerinin sayısı önemli ölçüde artış gösterir (Aslan-Sazcı 2016: 149). Madytos gri seramiğindeki İyonya bağlantıları, bu kültürün boyalı seramiklerinin biçimlerini paylaşan kotyle, tek kulplu kadeh, kâse, testi ve amphora gibi MÖ 7. yüzyıl örneklerinde belirgindir. Bunda, Madytos'un yakın komşuları olan Limnai, Kardias ve Abydos'taki İyon kolonileriyle kurduğu bağlantıların etkili olabileceği tahmin edilmektedir (Aslan-Sazcı 2016: 149). Frigya ilişkili Madytos gri seramiklerinde bu noktada ortaya çıkan sorun, erken dönemde Frig tümülüslerinde görülen yayvan tabak gibi tiplerinin MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı/sonlarından itibaren Madytos gri seramiğinde canlı kalmalarını sağlayanların İyon boyalı seramikleri ve dolayısıyla İyonlar olabileceğidir. Yani, Madytos ya da Madytos'un dahil olduğu üretim ağındaki gri seramik ustaları yayvan tabak gibi tiplerde, MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı/sonları ve MÖ 6. yüzyılın ilk yarısında "Hellepontos İşliği"nde (Posamentir vd. 2009; Aytaçlar-Kozanlı 2012) Frig kap biçimlerini Orientalizan üslupta bezeyen İyonlu ustalardan etkilenmiş; dolayısıyla, Hellepontos İyon kolonizasyonu dönemindeki Madytos-Frigya etkileşimi dolaylı gerçekleşmiş olabilir.

Değerlendirme

MÖ 1. binyılda Kuzeybatı Anadolu kıyıları ve kıyıya yakın Ege adalarındaki yerleşimlerde görülen gri seramiklerin biçim ve süslemeleri ortaklıklar taşımaktadır. Bunlarla ortaklıkları bulunan yerleşimlerden biri de Hellepontos'un kuzey kıyısındaki bir liman yerleşimi olan Madytos'tur. Antik Madytos, Erken Tunç Çağı'ndan itibaren iskân gören ve Orta Tunç Çağı'ndan (Madytos VI. Tabaka) en azından Arkaik Dönem'in ortaları / sonlarına (Madytos III. Tabaka) kadar gri seramik kullanan Madydos Kilisetepe Höyüğü'nde yer almaktadır.

Madytos MÖ 1. binyıl gri seramiğinin Kuzeybatı Anadolu gri seramikleriyle ortaklıklarının Erken Demir Çağı'ndan itibaren başladığına dair işaretler bulunmaktadır: Yerleşimdeki Protogeometrik ve Erken-Orta Geometrik gri seramik yelpazesi, IV. ve III. yerleşim katmanında bulunan ve Ege boyalı seramik biçimleriyle benzerlikler taşıyan skyphos ve amphora gibi birkaç kırık örnek dışında şimdilik yeteri kadar bilinmemektedir. Bu bilinmezlik, yerleşimde Geç Geometrik Dönem ve sonrasındaki inşa faaliyetlerinin eski yerleşim katmanlarını tahribi, karışık kontekstlerden gelen örneklerin kabın bütünü hakkında yeterli bilgi vermemesi, karşılaştırmalar yapılması gereken Kuzeybatı Anadolu Protogeometrik Dönem gri seramik repertuarının yetersizliği ve bazı Protogeometrik Dönem kap biçimlerinin Geometrik ve Arkaik Dönem'de de üretilmeye devam etmesi gibi nedenlerden kaynaklanır. Höyükte MÖ 8.

ve 7. yüzyılda oval yapıların inşasıyla birlikte bu yapıların kontekstlerindeki boyalı seramikler yardımıyla daha iyi tarihlenebilen gri seramikler, öncesine kıyasla daha güvenilir tarihli ve kapsamlı sayılabilecek bir repertuvar sunar.

Biçim veya süslemelerde, tıpkı Kuzeybatı Anadolu ve Kuzey Ege adalarındaki gri seramiklerde olduğu gibi Madytos'takilerde de (Proto?) Geometrik Dönem'den Arkaik Dönem'in ortalarına/sonlarına(?) kadar olan süreçte Anadolu, Ege Adaları ve Yunanistan'daki kültürlerin metal kap ve seramik gruplarıyla etkileşim görülür. Bunlardan biri, kurulumunda Balkanlardan göçen halkların rol oynadığı kabul gören Orta Anadolu'daki Frig Krallığı'dır. Madytos-Frigya etkileşiminin geri planında, gerçekliği ya da niteliği hâlâ tartışılmaya devam eden Aiol göç ve kolonizasyon hareketleri yanında Trakya ve Anadolu coğrafyasındaki seramik biçim ve süslemelerini etkileme potansiyeline sahip; Balkan göçleri, Frig Devleti'nin Kuzey ve Doğu Ege etkileşim ağı seramik biçim ve süslemelerine nüfuz edecek gücü kazanması ve İyon Hellespontos kolonizasyonu gibi tarih ve nitelik bakımından sorunları barındıran olaylar yer alır. Madytos MÖ 1. binyıl gri seramikleri ile Frigya kapları arasındaki etkileşimin işleyişini mevcut buluntularla çözmek bu aşamada mümkün değilse de bunlar kuramsal olarak kronolojik iki başlıkta toplanabilir:

1-MÖ 1200/1100 civarındaki ilk göçlerden sonra Madytos ve Troia gibi yerleşimlere kalıcı ya da geçici yerleşen ve Balkanlar – Orta Anadolu arasında bir göç ve ticaret koridorunu kurmuş olabilecekleri düşünülen (Sams 1994: 20-21; Rose 2008: 411) Balkan kavimlerinin el yapımı seramiklerinden yerel – bölgesel seramiğe adapte edilmiş olabilecek biçim ya da süslemeler.

2-Frig Devlet oluşumunun ardından Batı Anadolu boyalı ve gri seramik gruplarına nüfuz ederek Kuzey ve Doğu Ege etkileşim ağı içinde dolaylı biçimde Madytos'a ulaşan Frig metal kap taklidi modaları.

Gordion buluntularıyla yapılan karşılaştırmalı tarihllemeler, Madytos'taki MÖ 1.binyıl gri seramikleri ile Frigya kapları arasındaki bağlantıların en geç MÖ 8. yüzyıl ve belki de MÖ 9. yüzyılda (Gordion'daki arkeometrik tarihllemelerden dolayı) kurulmuş olabileceğini gösterir. Bunun öncesindeki potansiyel ilk bağlantıların Frigya ya da göçler esnasında Madytos gibi Trakya yerleşimleri üzerinden Anadolu'ya geçen atalarından mı kaynaklandığı sorusu hem Madytos'taki buluntuların henüz kapsamlı biçimde çalışılmaması hem de karşılaştırma yapılması gereken Gordion ve Yazılıkaya gibi Frig yerleşimlerindeki seramiklerin kronolojisi ve bunların üzerindeki etkilerin ne şekilde gerçekleştiğinin hâlâ yeteri kadar anlaşılabilmesi nedeniyle şimdilik muallaktır.

Madytos'ta MÖ 650-575 yıllarına tarihlenen kontekstlerde ele geçen Frigya ilişkili gri seramikler bu kültürün metal kap ya da seramik sanatıyla bağlantıların en azından MÖ 6. yüzyıl içlerine kadar sürmüş olabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda muallakta olan başka bir konu da Frigya ilişkili seramik modalarının uzun bir süre canlı kalmasını sağlayanın doğrudan Balkanlar – Orta Anadolu göç ve ticaret koridoru temelli Madytos-Frigya ilişkileri mi, Frig kaplarının biçim ve süslemelerini taklit eden Anadolu'nun kuzeybatı kıyılarındaki farklı seramik grupları mı (Karya, Lidya, İyonya ve Aiolis yerleşimleri), yoksa her ikisinin aynı anda mı olduğudur. Frig

metal kap ve seramikleriyle ilişkili yivli kâselerin çeşitli türevleri, Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiği dışında Transkafkasya ve Kuzey İnan'dan Sicilya'ya kadar çok geniş bir coğrafyada görülür. Böylesine geniş bir alana dağılan tipler, MÖ 9.(?)/8. ve 6. yüzyıl aralığında Frigya ile doğrudan iletişimden ziyade Kuzey ve doğu Ege etkileşim ağı içindeki üretim ve dağılım dinamikleri çerçevesinde Madytos gri seramiğine adapte edilmiş olabilir. Yani, MÖ 7. yüzyılda İyonların Karadeniz ve Hellespontos kıyılarında yürüttükleri kolonizasyon faaliyetleri sırasında Madytos'a giren İyon boyalı seramikleri (maşrapa/kadehler, kuşlu kotyle ve amphora-testi gibi) yerli ya da Hellespontos kıyısında üretim yapan ustalar tarafından Madytos gri seramiğine uyarlanmış olabilir. Örneğin, benzerlerine MÖ 9. yüzyılda Gordion'da rastlanan derin kâse ve yayvan tabak gibi tiplerin MÖ 7.-6. yüzyıl versiyonları, Batı Anadolu'da moda olan Orientalizan boyalı seramiklerinin İyon Hellespontos ve Karadeniz kolonizasyonu sırasında Madytos ve yakın çevresinde üretilen örneklerinden yerli ya da yakın bölgelerdeki seramik ustaları tarafından uyarlanmış örnekleri olabilir. Yayvan tabakların yalnız Madytos'ta değil Troia'da da görülmesinin yanı sıra Karadeniz'in batı kıyısında yer alan Apollonia Pontica'daki varlığı bu olasılığı güçlendirmektedir.

Hellespontos'un kuzey kıyısındaki deniz ticaret rotası üzerinde olmasının yanı sıra Balkanlara açılan karayolu üzerinde yer alan Madytos, büyük coğrafi ölçekte (Proto?) Geometrik Dönem'den en azından MÖ 6. yüzyıl içlerine kadar kuzey-doğu Ege seramik etkileşim ağının bir parçası gibi gözükmektedir. Daha küçük ölçekte Madytos'u yoğunluk ve repertuarındaki ortaklıklar nedeniyle Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramik sisteminin dışında konumlandırmak mümkün değildir. Ne var ki, Frigya ilişkili seramik tiplerine bazen yivli kâselerde olduğu gibi Kafkaslar'dan İtalya'ya kadar çok geniş bir coğrafyada rastlanabilmektedir. Bu durum, Kuzey ve Doğu Ege seramik etkileşim ağının Ege kıyı yerleşimleriyle sınırlı izole bir sistem olmadığı; maddi-kültür oluşumu / sentezi ve yayılımına yön veren göç, devlet oluşumları ve kolonizasyon gibi siyasi hareketlerin seramik biçimlerini bazen ağına içine sızdırırken bazen de dışına taşıradığına işaret etmektedir. Madytos'ta ele geçen ama aslında bazen Kafkaslar'dan İtalya'ya kadar çok geniş bir iletişim ağına yayılan seramik biçimleri de bu kapsamda görülebilir.

Kuzeybatı Anadolu gri seramik tip ve süsleme repertuarında Tunç Çağı'nın ardından gelen süreçte değişimler olmuştur. Literatürde buna gerekçe olarak seramikleri üretenlerin değiştiği; yani üretenlerin MÖ 1. binyılda artık Tunç Çağı'nda bölgede yaşayan yerli halkların ardılları değil, Yunanistan'dan göçerek bölgeye gelen Aioller olduğu gösterilmektedir. Balkan halkları ve Frig Krallığı'nın değişimlerdeki rolü üzerinde yeteri kadar durulmadığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmada örneklendirilen gri seramik tip ve süsleme kompozisyonlarının bazıları, çeşitli seramik grupları içerisinde Balkanlar ve Frig yerleşimlerinin yanı sıra Kuzeybatı Anadolu'da yayılım göstermektedir. Bu durum bunların Trakya'daki yerli seramik ustalarının Erken Demir Çağı'nda Balkan kökenli mültecilerden etkilenip yerel gri seramiğe uyarladıkları ve daha sonra Geç Geometrik ve Arkaik Dönem Kuzeybatı Anadolu gri seramiklerinde moda olacak tip ve süsleme kompozisyonlarının öncülerinden olabileceğini düşündürmektedir. Fakat, Madytos'ta genellikle IV. katmanı tahrir eden katmanların (III-I) kontekstler-

inde karışık buluntularla birlikte ele geçen bu seramikler, henüz bu hipotezi kapsamlı bir biçimde sınamak için yeterli değildir.

Ilieva'ya göre, seramiklerdeki etkileşimin sürekli olarak "bir yerden- bir yere" olacak şekilde tek yönlü gerçekleştiğini düşünmek mantıklı değildir (2018: 154). Bu düşünce, Madytos MÖ 1. binyıl gri seramiklerine uyarlanırsa etkilerin yerleşimin coğrafi konumu gereği Kuzey ve Doğu Ege kıyıları, Frigya, Balkanlar ve Karadeniz kıyıları olmak üzere çeşitli yönlerden ulaşması beklenebilir. MÖ 1127-931 (14C tarihi) yıllarında sonlanan IV. yerleşim katmanı ve III. katmandaki gri seramiklerin daha detaylı çalışılması ve gelecek yıllarda bu katmanlarda yapılacak kazılardan gelecek yeni örnekler, Madytos'takiler ile Frigya kapları arasındaki ilk bağlantıların ne zaman olduğu ve etkileşimin nasıl gerçekleştiği konusunda güçlü temellere oturan bilgiler verebileceği gibi aynı zamanda Kuzeybatı Anadolu MÖ 1. binyıl gri seramiğindeki değişimlerin nedenlerinin aydınlatılmasına yeni katkılar da sağlayabilir.

Fig. 1: Proto-geometrik (?) (1-3), G 2-3 (4-5) ve İyonya (?) boyalı seramiği (6-10) ile ilişkili Madytos MÖ 1.binyıl gri seramikleri³⁵.

35 Çizim ve fotoğraflar Maydos Kilisetepe Höyüğü kazı arşivinden düzenlenmiştir.

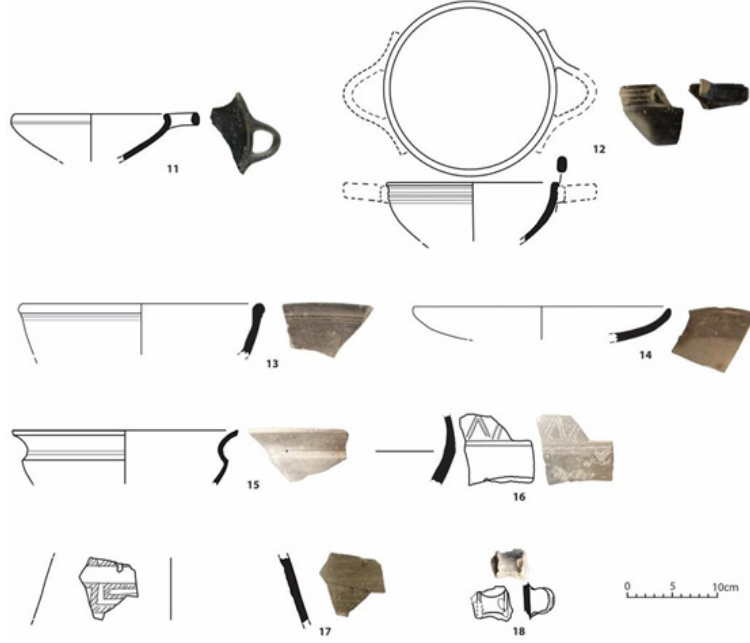

Fig. 2: Frigya kablaryla ilişkili Madytos MÖ 1. binyıl gri seramik ve süslemeleri³⁶.

36 Çizim ve fotoğraflar Maydos Kilisetepe Höyüğü kazı arşivinden düzenlenmiştir.

Kaynakça

- AKHEILARA, Lillian (2012). "Grey Ware from the Archaic Cemetery of Mytilene: The Ch. Krikiani and D. Koutsovili Property", *Archaic Pottery of the Northern Aegean and its Periphery (700-480 BC)*. Proceedings of the Archaeological Meeting, Thessaloniki 19-22 May 2011, (eds. Michalis Tiverios, Vasiliki Misailidou Despotidou, Eleni Manakidou, Anna Arvanitaki, Thessaloniki, 55-68.
- AKURGAL, Ekrem (1997). *Eski İzmir I. Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*, 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ARSLAN, Nurettin - SEVİNÇ, Nurten (2003). *Die eisenzeitliche Graber von Tenedos*, *Istanbul Mitteilungen*, 53, 223-250.
- ARSLAN, Nurettin (2017). "Surface surveys in the northern Troad and the identification of Çiğlítepe as ancient Arisbe", *Anatolian Studies*, 67, 129-144.
- ASLAN, Carolyn C. (2009). "New Evidence for a Destruction at Troia in the mid 7th century B.C." *Studia Troica*, 18, 33-58.
- ASLAN, Carolyn C. - SAZCI, Göksel (2016). "Across the Hellespont: Maydos (Ancient Madytos) Troy and the North-Eastern Aegean in the Late Eighth to Early Sixth Century BC" *The Annual of the British School at Athens*, 121-162.
- ASLAN, Carolyn - LAWALL, Mark - LYNCH, Kathleen (2019). *Troy Excavation Project Final Reports, I.1, The West Sanctuary I: Iron Age – Classical*, (Eds. Charles Brian Rose, Kathleen Lynch, Getzel Cohen), *Studia Troica Monograph 10*, Bonn: Dr. Rudolf Habelt.
- AYAZ, Mehmet (2017). "Tenedos Nekropolünde Bulunan Gri Amphoriskos ve Oinokhoe Üzerindeki Aplike Yılan İkonografisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Arkeoloji ve Sanat*, 156, 111-118.
- AYAZ, Mehmet (2021). *Troas Bölgesi Arkaik Dönem Gri Seramikleri, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora lisans tezi)*.
- AYDINGÜN, Şengül - AYDINGÜN, Haldun (2013). "Erken Demirçağ'da "İstanbul Boğazı" Üzerinden Trak/Frig Kavimlerinin Anadolu'ya Geçişine Ait İlk Bulgular", *Arkeoloji ve Sanat*, 142, 65-78.
- AYTAÇLAR, Mehmet Nezih - KOZANLI Candan (2012). "'Hellespontos İşliğı" ve Parion Buluntuları", *Olba*, XX, 27-118.
- BAŞARAN MUTLU, Meral (2018). *M.Ö. 2. Binyıl Kuzey Ege Etkileşim Ağı İçinde Maydos Kilisetepe Höyüğü, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi)*.
- BAŞARAN MUTLU, Meral (2020a). "Maydos Kilisetepe Höyüğü VI. Tabaka Mimarisi", *Maydos I*, (ed. Göksel Sazcı), İstanbul: Ege Yayınları, 99-116.
- BAŞARAN MUTLU, Meral (2020b). "Maydos Kilisetepe Höyüğü V. Tabaka Mimarisi", *Maydos I*, (ed. Göksel Sazcı), İstanbul: Ege Yayınları, 117-146.
- BAYNE, Nicholas (2000). *The Grey Wares of North-West Anatolia: In the Middle and Late Bronze Age and the Early Iron Age and their Relation to the Early Greek Settlements*, *Asia Minor Studien*, 37, Bonn: Dr. Rudolf Habelt.

BAYNE, Nicholas - SPENCER, Nigel (2007). "The ceramics of the northeast Aegean region from the Middle Bronze Age to the Early Iron Age", *The Madra River Delta: Regional Studies on the Aegean Coast of Turkey 1: Environment, Society and Community from Prehistory to the Present*, (Eds. Kyriakos Lambrianides, Nigel Spencer), British Institute at Ankara Monograph Series, 35, London: British Institute at Ankara, 79-90.

BLEGEN, Carl William - CASKEY, John L. - RAWSON Marion (1958). *Troy. Settlements VIIa, VIIb and VIII. Vol. IV, Part 1: Text. Part 2: Plates*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

BOARDMAN, John (1967). *Excavations in Chios 1952-1955: Greek Emporio*, British School at Athens, Supplementary Volume, 6. London: The British School of Archaeology at Athens Thames and Hudson.

BOEHLAU, Johannes - SCHEFOLD, Karl (1942). *Larisa am Hermos. Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1902-1934. Band III, Die Kleinfunde*, Berlin: Walter de Gruyter.

BOLOHAN, Neculai (2005). "The Danube, Balkans and Northern Aegean. Trade Routes, Influences and Buffer Zones in Late Bronze Age", *Emporia. Aegeans in the Central and Eastern Mediterranean Proceedings of the 10th International Aegean Conference: Italian School of Archaeology, Athens, 14-18 April 2004, Aegaeum 25, Vol. 1*, (eds. Robert Laffineur, Emanuele Greco), 161-171.

BUCHHOLZ, Hans Günter (1975). "Methymna: Archäologische Beiträge zur Topographie und Geschichte von Nordlesbos", Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

CASSON, S. (1919). "Excavations in Macedonia", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 24, Supp. (1919/1920 - 1920/1921), 1-13.

COLDSTREAM, J. N. (2003). *Geometric Greece. 900-700 BC*, London-New York: Routledge.

COLDSTREAM, J. N. (2008). *Greek Geometric Pottery: A Survey of Ten Local Styles and Their Chronology (Revised Second Edition)*. Exeter: Bristol Phoenix Press.

COOK, J. M. (1958/1959). "Old Smyrna, 1948-1951", *The Annual of the British School at Athens*, 1958/1959, Vol. 53/54, 1-34.

DANILE, Laura (2011). *La ceramica grigia di Efestia, Lemno, dagli inizi dell'Età del Ferro all'Alto-Arcaismo*. Monografie della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente. XX, 2/1, Lemno, 2, Atene: Scuola Archeologica Italiana di Atene.

DİRİK, Engin (2021). *Batı Anadolu Hellen Kolonizasyonu Üzerine Yeni Bir Değerlendirme: Maydos Kilisetepe Höyüğü Geometrik-Arkaik Dönem Mimari Buluntuları, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*.

DÖRPFELD, Wilhelm (1894). *Troja 1893. Bericht Über Die Im Jahre 1893 Troja Veranalteten Ausgrabungen*, Leipzig: F. A. Brockhaus.

DÖRPFELD, Wilhelm (1902). *Troja und Ilion: Ergebnisse der Ausgrabungen in den vorhistorischen und historischen Schichten von Ilion 1870-1894*, Athens: Beck & Barth.

DUPONT, Pierre (2009). “Détermination d’origine des céramiques grises du Pont-Euxin: données archéométriques récentes”, Pontic Grey Wares, International Conference Bucarest- Constantza September 30th – October 3rd 2008, Pontica XLII Supplementum I, (ed. Alexandru Avram), Constantza: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, 41-50.

ERDEM, Aylin Ü., “Regional Variations in Iron Age Grooved Pottery in Eastern Anatolia”, Anatolian Iron Ages 7, The Proceedings of the Seventh Anatolian Iron Ages, (Ed. Altan Çilingiroğlu ve Antonio Sagona), Leuven – Paris – Walpole, MA: Peeters, 2012, s. 113- 130.

FRASCA, Massimo (2015). “Grey Ware in Sicily, Between East and West”, Keramos. Ceramics: A Cultural Approach. Proceedings of the First International Conference at Ege University May 9-13, 2011, (eds. R. G. Gürtekin Demir, Hüseyin Cevizoğlu, Yasemin Polat, Gürcan Polat), İzmir, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 83-91, 272-276.

GARDNER, Ernest A. (1888). Naukratis. Part II, London: Trübner.

GEBAUER, Jörg (1992). “Die archaische geglättete graue Keramik”, Ausgrabungen in Assos 1990, Asia Minor Studien, 5, (eds. Ümit Serdaroğlu, Reinhard Stupperich), Bonn: Dr. Rudolf Habelt, 65-102.

GEBAUER, Jörg (1993). “Verschiedene Graue Waren”, Ausgrabungen in Assos 1991, Asia Minor Studien, 10, (eds. Ümit Serdaroğlu, Reinhard Stupperich), Bonn: Dr. Rudolf Habelt, 73-100.

GÜRTEKİN DEMİR, R. Gül (2014). “Phrygian Aspects of Lydian Painted Pottery from Sardis”, American Journal of Archaeology, 118 (2), 223-239.

HÄNSEL, Bernhard (1976). Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau, Bonn: Dr. Rudolf Habelt.

HASPELS, Caroline Henriette Emilie (1951). La cité de Midas: céramique et trouvailles diverses, Institut français d’archéologie de Stamboul, Phrygie, Exploration de Archéologique, Tome III., (ed. M. Albert Gabriel), Paris: E. de Boccard.

HERTEL, Dieter (2007). “Der aiolische Siedlungsraum (Aiolis) am Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit”, Ionien eine Bestandsaufnahme : Panionion-Symposium Güzelçamlı, 26. September-1. Oktober 1999, (eds. Justus Cobet, Volkmar von Graeve, Wolf-Dietrich Niemeier, Konrad Zimmermann), Milesische Forschungen, 5, Mainz am Rhein: Philipp von Zabern, 97- 124.

HEURTLEY, W. A. ve HUTCHINSON, R. W. (1925/1926). “Report on Excavations at the Toumba and Tables of Vardaróftsa, Macedonia, 1925, 1926: Part I. The Toumba”, The Annual of the British School at Athens, 1925/1926, 27 (1925/1926), 1-66.

HNILA, Pavol (2012). Pottery of Troy VIIb. Chronology, classification, context and implications of Trojan ceramic assemblages in the Late Bronze Age/Early Iron Age transition, Philosophie in der Philosophischen Fakultät, Online Yayınlanmış Doktora Tezi, Tübingen. <https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/handle/10900/46997> (Erişim Tarihi: 27.10.2019).

ILIEVA, Petya (2018). "Grey or painted, it is the shape that matters (mobile potters and fashion trends in ceramics: a case study of the pottery koine of the North-Eastern Aegean in the late 8th and 7th centuries BC)", *Archaic and Classical Western Anatolia: New Perspectives in Ceramic Studies*, In memoriam Prof. Crawford H. Greenewalt Jr. Proceedings of the Second KERAMOS International Conference at Ege University, Izmir, 3-5 June, 2015, *Colloquia Antiqua*, 19, (eds. Rafet Gül Gürtekin-Demir, Hüseyin Cevizoğlu, Yasemin Polat, Gürcan Polat, Gocha R. Tsetskhladze), Peeters, 131-160.

İREN, Kaan (2009). "On the Ethnical Origin of the Dot Style Pottery in Southern Aeolis", *SOMA 2008 Proceedings of the XII Symposium on Mediterranean Archaeology*, Eastern Mediterranean University, Famagusta, North Cyprus, 5-8 March 2008, *BAR International Series*, 1909, (Ed. Hakan Öviz), Oxford: Archaeopress, 81-90.

KASAPOĞLU, Büşra Elif (2019). *Parion Güney Nekropolisi Arkaik Dönem Mezar ve Kontekstleri*, Erzurum: T. C. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi).

KÖRPE, Reyhan (2007). "Gri Seramikler ve Troas'ın Yerli Halklarının MÖ 1. Binyılda Varlığı", *Seres 2007. IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri*, 26-28 Kasım 2007, Eskişehir, (Eds. Bekir Karasu, Nurhan Ay, Zehra Çobanlı, Feriştah S. Alanyalı, Ruşen Yamaçlı), Türk Seminer Derneği: İstanbul, 88-93.

KÖRTE, Gustav - KÖRTE, Alfred (1904). *Gordion. Ergebnisse der Ausgrabung im Jahre 1900*. Berlin: Georg Reimer.

LAMB, Winifred (1931/1932). "Antissa", *The Annual of the British School at Athens*, 32 (1931/1932), 41-67.

LAMB, Winifred (1932). "Grey Wares from Lesbos" *The Journal of Hellenic Studies*, 52 (1), 1-12.

NIKOV, Krassimir (2007). "Macedonia, Southern Thrace and the Geometric Pottery Koine", *Ancient Macedonia VII Macedonia from the Iron Age to the Death of Philip II Papers Read at the Seventh International Symposium held in Thessaloniki*, October 14-18, 2002, Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 407-421.

ONGAR, Başak (2021). *Eski Smyrna (Bayraklı Höyüğü) Gri Seramik Araştırmaları*, *İzmir Araştırmaları Dergisi*, 13, 71-82.

ÖZGÜNEL, Coşkun (2006). *Karia Geometrik Seramiği*, İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

POLAT, Yasemin (2002). *Daskyleion'da M.Ö. 8.-5. yüzyıllar Arasında Gri Seramik*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

POSAMENTIR, Richard - ARSLAN, Nurettin - BIRZESCU, Iulian; KARAGÖZ, Şehrazat - MOMMSEN, Hans (2009). "Zur Herkunftsbestimmung archaisch-ionischer Keramik III: Funde aus den Hellespontstädten, Histria und Olbia", *Istanbul Mitteilungen*, 59, 35-50.

PRINZ, Hugo (1908). *Funde aus Naukratis. Beiträge zur Archäologie und Wirtschaftsgeschichte des VII und VI. Jahrhunderts v. Chr.* Geb., Leipzig: Dieter-

ich'sche Verlagsbuchhandlung Theodor Weicher.

ROMIOPOLOU, Katerina (1971). "Some Pottery of the Early Iron Age from Western Macedonia", *The Annual of the British School at Athens*, 66 (1971), 353-361.

ROSE, Charles B. (2008). "Separating Fact from Fiction in the Aiolian Migration", *Hesperia*, 77 (3), 399-430.

ROUGOY, Kokona - DOULOUBEKIS, Nikos - KOSSYFIDOU, Georgia (2017). "New Finds from the Sanctuary at Klopedi, Lesvos", *To αρχαιολογικό έργο στα νήσια του αιγαίου Διεθνές επιστημονικό Συνέδριο Ρόδος, 27 Νοε βρίου - 1 δεκε 2013, Μυτιλήνη: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής*, 111-122.

SAMS, G. Kenneth (1994). *The Gordion Excavations, 1950-1973. The Early Phrygian Pottery: Final Reports Volume IV, Part 1: Text. Part 2: Plates*, University Museum Monograph 79. (Ed. E. L. Kohler). Philadelphia: The University Museum University of Pennsylvania.

SAZCI, Göksel (2012). "Maydos Kilisetepe Höyüğü 2010 Yılı Kazıları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 23-28 Mayıs 2011, Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık, 389- 408.

SAZCI, Göksel (2013). "Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazısı 2011 Sezonu Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran 2012, Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, 45-64.

SAZCI, Göksel (2014a). "Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazısı 2012 Sezonu Çalışmaları", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 27-31 Mayıs 2013, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, 33-47.

SAZCI, Göksel (2014b). "Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazısı 2013 Sezonu Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 02-06 Haziran 2014, Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık, 319-334.

SAZCI, Göksel (2016). "Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazısı 2014 Sezonu Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 11-15 Mayıs 2015, Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık, 539-550.

SAZCI, Göksel - BAŞARAN MUTLU, Meral (2017). "Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazısı 2015 Sezonu Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 23-27 Mayıs 2016, Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık, 329-342.

SAZCI, Göksel - BAŞARAN MUTLU, Meral (2018). "Maydos-Kilisetepe: A Bronze Age Settlement on the Border Between Asia and Europe", *Archaeology Across Frontiers and Borderlands Fragmentation and Connectivity in the North Aegean and the Central Balkans from the Bronze Age to the Iron Age, Orea 9*, (eds. Stefanos Gimatzidis, Magda Pieniãżek, Sila Mangaloğlu-Votruba), Vienna: Austrian Academy of Sciences Peress, 139-158.

SAZCI, Göksel - BAŞARAN MUTLU, Meral (2019). "Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazıları 2016-2017 Sezonu Çalışmaları", 40. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 07-11 Mayıs 2018, Ankara, 149-164.

SAZCI, Göksel (2020). "Maydos Kilisetepe Höyüğü VIII. ve VII. Tabaka Mi marisi", *Maydos I*, (ed. Göksel Sazcı), İstanbul: Ege Yayınları, 75-98.

SAZCI, Göksel - BAŞARAN MUTLU, Meral (2020). “Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazıları 2018 Sezonu Çalışmaları”, 41. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 17-21 Haziran 2019, Ankara, 191-202.

SAZCI, Göksel - ÇALIŞ SAZCI, Devrim (2020). “Maydos Kilisetepe Höyüğü”, Maydos I, (ed. Göksel Sazcı), İstanbul: Ege Yayınları, 13-74.

SPENCER, Nigel (1995). “Early Lesbos between East and West: A ‘Grey Area’ of Aegean Archaeology”, The Annual of the British School at Athens, 90, 269-306.

TAKAOĞLU, Turan - YAMAN, Hüseyin (2019). “Arkaik Dönem Kuzeydoğu Ege Kültürel Etkileşim Ağı İçinde Tenedos Adası”, Kültürlerin Bağlantısı: Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakın Doğuda Ticaret ve Bölgelerarası İlişkiler, (Eds.: Vasıf Şahoğlu, Müge Şevketoğlu, Yiğit H. Erbil), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi, Ek Dizi I.4, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 321- 338.

TAKAOĞLU, Ayşe (2020). “Maydos Kilisetepe Höyüğü Buluntusu Çanakkale Seramikleri”, Maydos I, (ed. Göksel Sazcı), İstanbul: Ege Yayınları, 243-259.

UTILI, Federico (1999). Die archaische Nekropole von Assos. Asia Minor Studien, 31, Bonn: Dr. Rudolf Habelt.

UTILI, Federico (2002). “Graue Keramik aus Pyrrha auf Lesbos im Archäologischen Institut Göttingen”, Archäologischer Anzeiger, 1. Halbband, 135-159.

VOIGT, Mary M. – HENRICKSON, Robert C. (2000). “Formation of the Phrygian State: The Early Iron Age at Gordion”, Anatolian Studies, 50, 37-54.

YOUNG, Rodney, S. (1981). Three Great Early Tumuli. The Gordion Excavations Final Reports Volume I. University Museum Monograph 43, (Ed.: E. L. Kohler), Philadelphia: The University Museum of Pennsylvania.

ZACHOS, Georgios (2012). “Archaic Pottery from Eresos, Lesbos”, Archaic Pottery of the Northern Aegean and its Periphery (700-480 BC), Proceedings of the Archaeological Meeting Thessaloniki, 19-22 May 2011, (eds. Michalis Tiverios, Vasiliki Misailidou- Despotidou, Eleni Manakidou, Anna Arvanitaki), Thessaloniki, 305-320.